

TRADITIONAL AND WILD:
Oživljanje tradicij trajnostnega
pridobivanja prostorastočih
rastlin v Srednji Evropi

Sestavili:

Kristina Rodina, Anastasiya Timoshyna,
Andreja Smolej, Darijan Krpan, Elena
Zupanc, Éva Németh, Gabriela
Ruzickova, Gergő Gáspár, József Szántai,
Malgorzata Draganik, Péter Radácsi,
Stanislav Novák, Szilárd Szegedi

**Poročilo sta izdala TRAFFIC
in WWF Madžarska**

EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL
DEVELOPMENT FUND

Poročilo je izšlo s finančno pomočjo projekta Traditional and wild, ki ga izvaja Program Srednja Evropa, ki je sofinanciran s strani Evropskega sklada za regionalni razvoj.

Traditional and wild

TRAFFIC
the wildlife trade monitoring network

Izdala: TRAFFIC in WWF Madžarska

Avtorske pravice:

© 2014 TRAFFIC in WWF Madžarska

Vse pravice pridržane.

Vsa gradiva v tej publikaciji so avtorsko zaščitena in se jih lahko reproducira le z dovoljenjem. Vsakršna reprodukcija dela ali celote te publikacije mora navesti TRAFFIC in WWF Madžarska kot lastnika avtorske pravice.

Stališča avtorjev izražena v tej publikaciji ne odražajo nujno stališč mreže TRAFFIC, WWF in IUCN. Označbe geografskih pojmov v tej publikaciji in predstavitev gradiv, ne napotujeta nobenemu mnenju s strani TRAFFIC-a niti sodelujočih organizacij, kar se tiče pravnega statusa katere koli države, območja, področja ali oblasti, oziroma, kar se tiče njihovih krajevnih ločnic in meja.

WWF je lastnica avtorske pravice simbola TRAFFIC in registrirane znamke. TRAFFIC je strateška zveza WWF in IUCN.

Predlog navajanja:

*Rodina, K.; Timoshyna, A.; Smolej, A.; Krpan D.; Zupanc E.; Németh E.; Ruzickova G., Gáspár G.; Szántai J.; Draganik M.; Radácsi P.; Novák S. i Szegedi S. (2014). **Oživljanje tradicij trajnostnega pridobivanja prostorastočih rastlin v Srednji Evropi. TRAFFIC in WWF Madžarska***

ISBN 978-1-85850-367-7

Fotografija na naslovnici ponazarja navadni brin
Juniperus communis

Avtor fotografije:

Univerza Corvinus v Budimpešti/Peter Radácsi

TRADITIONAL AND WILD:

OŽIVLJANJE TRADICIJ TRAJNOSTNEGA PRIDOBIVANJA PROSTORASTOČIH RASTLIN V SREDNJI EVROPI

Sestavili: Kristina Rodina, Anastasiya Timoshyna, Andreja Smolej, Darijan Krpan, Elena Zupanc, Éva Németh, Gabriela Ruzickova, Gergő Gáspár, József Szántai, Malgorzata Draganik, Péter Radácsi, Stanislav Novák, Szilárd Szegedi.

www.traditionalandwild.eu

Srečanje projektnih partnerjev na Kozjanskem in Dravinjskem, Slovenija (prispeval: Péter Radácsi)

VSEBINA

ZAHVALA	5
KRATICE	5
POVZETEK	6
UVOD	7
OZADJE	7
TEMELJNA NAČELA IN METODOLOGIJA	8
Meddržavni pristop	8
Meddržavni model	9
Pilotna območja	10
Pomen trajnostnega pridobivanja prostorastočega rastlinstva	10
STRATEŠKI REZULTATI PROJEKTA	11
Razvoj meddržavnih orodij in strategij	11
Izvajanje meddržavnega modela v pilotnih območjih	14
REZULTATI PROJEKTA	18
Prvo pilotno območje: regija Felső-Kiskunság, Madžarska	18
Prvo pilotno območje: regija Felső-Kiskunság, Madžarska	21
Tretje pilotno območje: pokrajina Podkarpatje, Poljska	24
Četrto pilotno območje: Kozjansko in Dravinjsko, Slovenija	27
Peto pilotno območje: Severna Primorska, Slovenija	30
Šesto pilotno območje: Južna Moravska, Češka	33
ZAKLJUČKI IN UGOTOVITVE	37
Splošne ugotovitve	36
Ugotovitve posameznih projektnih držav	37
Češka	37
Madžarska	37
Poljska	38
Slovenija	38
PRIPOROČILA	39

ZAHVALA

Uspešna izpeljava tega projekta je primer meddržavne in medregijske podpore ter koordinacije in interdisciplinarnega strokovnega znanja, ki so jih zagotovile številne osebe iz držav in regij udeleženk, pa tudi mednarodno. TRAFFIC and WWF Madžarska jim s hvaležnostjo priznavata njihovo predanost in podporo. Poleg vseh avtorjev tega poročila so pri projektu in poročilu pomembno prispevali naslednji kolegi in sodelavci: Orsolya Mile (Narodni park Kiskunság, Madžarska), Szabolcs Szilágyi (samostojni podjetnik), Gyula Kasza (Alimentis, d. o. o.), Zora Daijc (AMAPSEEC), Josef Brinkman (Traditional Medicinals Inc., USA), Eleanor Goold (avtorske pravice), Thomas Osborn, Willow Outhwaite, Thomasina Oldfield, Bryony Morgan, Richard Thomas in Julie Gray (TRAFFIC), Czesława Trąba, Paweł Wolański in Krzysztof Rogut (Univerza v Rzeszówu), Jacek Bardan (Muzej na prostem Kolbuszowa), Marietta Pohl (Okrajni svet za Baranjo), Jenő Brezovics (Samouprava občine Drava), Gabriella Pfeifer Szokolyné (Samouprava občine Kémes), Dr. Nóra Papp (PTE Farmakognózia Tanszék), Ibolya Gedő (Fundacija Ormányság), Balázs Salamon (Programska pisarna Stara Drava), Katalin Helényi Nagypálné (Zeliščni vrt Rožmarin), Éva Simon (Strokovna kmetijska šola in dijaški dom Sellye - VM DASZK), József Schmidt (Schmidt in CO., d. o. o.), János Kovács (Občina Szaporca) in dr. Lászlóné Rideg (Društvo Socialna mreža), dr. Janko Rode (zunanji strokovni sodelavec), prof. Staška Buser (zunanja strokovna sodelavka), Tanja Gobec (Zavod Etno-Eko).

Za trdo delo na spletnem priročniku "Traditional and wild" se zahvaljujemo Rodrigu Ribeiru (Perverte.me) in Antoniu de Carvalhu (The WOW Conspiracy). Posebna zahvala gre Petru Radacsiju (Univerza Corvinus v Budimpešti) in Malgorzati Draganik (združenje 'Pro Carpathia').

TRAFFIC se za podporo pri objavi tega poročila zahvaljuje Fundaciji Rufford.

Posebej smo hvaležni Evropskemu skladu za regionalni razvoj ter Programu Srednja Evropa, ki sta sofinancirala projekt.

AKRONIMY

AMAPSEEC	Združenje za zdravilne rastline in dišavnice držav Jugovzhodne Evrope
CE	Srednja Evropa
EU	Evropska unija
ERDF	Evropski sklad za regionalni razvoj
FAO	Organizacija Združenih narodov za Prehrano in kmetijstvo
FELGA	Fundacija za gospodarski razvoj Felső-Kiskunsága
GACP	Dobre kmetijske prakse in prakse nabiranja
KNP	Narodni park Kiskunság
MAPs	Zdravilne rastline in dišavnice
NGOs	Nevladne organizacije
SMEs	Majhna in srednja podjetja
SWOT	PSPN (prednosti, slabosti, priložnosti, nevarnosti)

POVZETEK

Vse od antike naprej je Srednja Evropa predstavljala pomembno področje za pridobivanje rastlin, ki jih s pridom uporabljamo kot zdravila, dišave in hrano. Med dva tisoč vrstami prostorastočih rastlin, ki so trenutno v komercialni prodaji, jih je šestdeset do sedemdeset odstotkov vrst lastnih področju Srednje Evrope. Še danes je do devetdeset odstotkov teh rastlinskih vrst nabranih v naravnih, prostoležečih rastiščih.

V obdobju od sredine dvajsetega stoletja do danes se zaradi dejavnikov, kot so urbanizacija, spremembe v lastništvu zemljišč in v življenjskem slogu, tradicionalno znanje glede sestave ter uporabe številnih prostorastočih rastlin izgublja. Tako se dandanes nabiralništvo prostorastočih rastlin ponekod odvija netrajnostno, kar prav za ranljive skupine prebivalstva, vodi k nižji stopnji zaposlovanja ter s tem povezanega možnega pomembnega dolgoročnega prihodka.

Poročilo prinaša opis projekta „*Traditional and wild*“: *Spodbujanje tradicionalne pridelave in uporabe prostorastočih rastlin za zmanjšanje socialnih in ekonomskih razlik v Srednji Evropi*, ki ga je izvajalo devet organizacij iz Madžarske, Češke, Slovenije in Poljske. Namen projekta je zaščititi kulturno dediščino nabiranja in predelovanja uporabnih prostorastočih rastlin ter pospeševati trajnostno uporabo tradicionalnih vedenj in znanj med ranljivimi skupinami ruralnega prebivalstva; predvsem med romsko populacijo, starejšimi in ženskami iz območja Srednje Evrope. Projekt je izvajala Evropska unija (EU) s Programom Srednja Evropa (CE), ki je bil sofinanciran s strani Evropskega sklada za regionalni razvoj (ERDF).

Kot del projekta smo razvili *meddržavni model*, s katerim smo želeli podpreti marginalizirane skupine pri dejavnosti nabiranja prostorastočih rastlin. Model tako vključuje pomoč pri pridobivanju potrebnih informacij, vključevanje v samo nabiranje, proizvodnjo, prav tako pa tudi trženje dragocenih prostorastočih rastlin. Poleg tega smo ciljne skupine seznanili tudi z veščinami, ki jih potrebujemo, če se želimo preživljati s pomočjo nabiranja prostorastočih rastlin, ali če želimo pridobiti vsaj kratkotrajni dodatni zaslužek. Model smo preizkusili na šestih pilotnih območjih, izbranih za ta projekt. Pri izvedbi modela smo vpeljali nove tehnike upravljanja, ki so bistvene ne le za ustvarjanje prihodka ranljivih skupin, temveč so tudi dolgoročno pomembne pri zmanjševanju katerih koli obstoječih socialnih napetosti tudi v širši populaciji.

Po koncu projekta se je pokazalo, da meddržavni model lahko uporabimo po vsej Srednji Evropi in tudi širše. Med omenjenimi ranljivimi skupinami je projekt pripomogel k izgradnji lokalnih zmogljivosti, ki utegnejo dolgoročno bolje prispevati tako v lokalnem, kot v področnem gospodarstvu.

Projekt je s pomočjo izvajanja načel, ki jih narekujejo standardi FairWild, na pilotnih področjih prispeval k zagotavljanju trajnostnega nabiranja ter rabe rastlin, ki rastejo na prostem. Poleg tega si je projekt že v zasnovi pomagal s širokim naborom mednarodnih orodij in strategij, ki služijo k spodbujanju trajnostne rabe tradicionalnih vedenj in znanj med ranljivimi skupinami, ki živijo v ruralnih predelih Srednje Evrope ter k zaščiti kulturne dediščine nabiranja in predelovanja uporabnih prostorastočih rastlin.

¹ V skladu s priročnikom *CE Application* je Program Srednja Evropa 2007–2013 namenjen meddržavnemu sodelovanju med osmimi državami članicami: Češko, Nemčijo, Italijo, Madžarsko, Avstrijo, Poljsko, Slovenijo in Slovaško. Program je zasnovan tako, da mora sleherni projekt nasloviti problem, ki ga posamična regija ali država sama ne more zadovoljivo rešiti. Praktično gledano to pomeni, da se pričakuje, da bo projekt obravnaval *določeno zadevo skupnega pomena na takšen način, da pokaže, kako utegne meddržavni pristop* privedi k inovativnejšim in učinkovitejšim rešitvam.

Meddržavni model, ki smo ga razvili znotraj projekta “Traditional and wild” je prispeval k širšemu cilju krepitve področne kohezije, spodbuja notranjo integracijo in dviga konkurenčnost Srednje Evrope. Meddržavni model obravnava skupne zadeve, kot je vpeljava novih tehnik upravljanja, kar ni bistveno le za ustvarjanje prihodka ranljivih skupin, temveč dolgoročno zmanjšuje katere koli obstoječe družbene napetosti v Srednji Evropi. Model je sestavljen še iz inovativnih, novih meddržavnih orodij, to so gradiva za usposabljanja, prostodostopen priročnik na spletu in razstavne inštalacije, ki skupaj prispevajo k uresničitvi programskih ciljev Programa Srednja Evropa (CE).

UVOD

To poročilo prinaša splošni pregled rezultatov projekta, naslovljenega “*Spodbujanje tradicionalnega pridobivanja in uporabe prostorastočih rastlin za zmanjševanje socialnih in ekonomskih razlik v srednji Evropi*,” (krajše: “Traditional and wild”) ki ga izvaja Evropska unija s Programom Srednja Evropa (CE) in je sofinanciran iz Evropskega sklada za regionalni razvoj (ERDF). Projekt je zasnovan z namenom, da bi pokazal, kako učinkovito orodje predstavlja meddržavno sodelovanje pri zaščiti kulturne dediščine nabiranja in predelave uporabnih prostorastočih rastlin ter pri pospeševanju rabe vedenj in znanj med ranljivimi skupinami Srednje Evrope.

V razdelku Ozadja prinašamo informacije o zgodovini in zametkih projekta. Temelji in načela, ki smo jih uporabili, so rezultat strateških ugotovitev, do katerih smo prišli pri poročanju o izkušnjah na pilotnih območjih. Poročilo se nadaljuje s splošnimi ugotovitvami projekta, ki vključujejo tako splošne, kot lokalne ravni posamičnih držav. Pripravili smo tudi priporočila za razvoj podobnih projektov, ki so nastala na osnovi sklepov, ki smo jih pridobili iz uspehov in naukov tega projekta.

Poročilo je v prvi vrsti namenjeno nevladnim okoljskim organizacijam in podjetjem, ki poslujejo z zdravilnimi in aromatičnimi rastlinami (angl. MAP – medicinal and aromatic plants), ter raziskovalnim in akademskim ustanovam. Prav tako ga lahko s pridom uporabljajo tudi skupnosti ali kakšne druge skupine ter morebitni drugi lokalni interesi iz pilotnih območij. Upamo, da bomo z meddržavnim pristopom prispevali k obuditvi tradicionalnih vedenj glede uporabe prostorastočih rastlin, pa tudi k izboljšanju življenja ranljivih skupin iz ruralnih predelov Srednje Evrope.

OZADJE

Srednja Evropa je področje, ki je že od antike naprej pomembno nahajališče prostorastočih rastlin, uporabnih za zdravila, dišave in hrano. Dejansko se je od konca 19. stoletja pridobivanje zdravilnih in aromatičnih rastlin razmahnilo v pomemben dodatni vir zaslužka, predvsem za določene ranljive in ekonomsko marginalizirane skupine prebivalstva, kot so ženske, starejši in etnične manjšine. Trenutno se v tržne namene uporablja približno dva tisoč vrst naravnih vrst rastlin, med katerimi jih je šestdeset do sedemdeset odstotkov doma prav v Srednji Evropi. Kar devetdeset odstotkov teh vrst je še zmeraj pridobljenih v naravi².

V obdobju od sredine dvajsetega stoletja do danes se zaradi dejavnikov, kot so urbanizacija, spremembe v lastništvu zemljišč in v življenjskem slogu, tradicionalno znanje glede sestave ter uporabe številnih prostorastočih rastlin izgublja. Dandanes poteka pridobivanje prostorastočih rastlin neredko na netrajnostni način, kar dodatno zmanjšuje možnost zaposlovanja in zaslužka za ranljive skupine prebivalstva.

Zgoraj omenjena vprašanja, sta želela nasloviti TRAFFIC in WWF Madžarska, zato sta skupaj z še osmimi organizacijami iz Madžarske, Češke, Slovenije in Poljske zasnovala projekt “*Traditional and wild*”: *Spodbujanje tradicionalne pridelave in uporabe prostorastočih rastlin za zmanjšanje socialnih in ekonomskih razlik v Srednji Evropi*. Glavni cilji so usmerjeni v preprečevanje izginjanja tradicionalnih vedenj s področja tradicionalnih načinov pridobivanja ter uporabe zdravilnih in aromatičnih rastlin (MAP), s čimer želimo izboljšati življenjske pogoje ranljivih skupin iz območja Srednje Evrope.

² D. Lange (1998), *Europe's Medicinal and Aromatic Plants: Their Use, Trade and Conservation*. TRAFFIC International, Cambridge, Velika Britanija.

Partnerji

- Združenje za razvoj in napredovanje „PRO CARPATHIA“
- TRAFFIC in WWF Madžarska
- Samouprava občine Kunadacs
- Južnoprekodonavski regionalni center za vire
- Razvojna agencija Kozjansko
- Ustanova Fundacija BiT Planota
- Medelova univerza v Brnu
- Južnomoravska regijska kmetijska zbornica
- Univerza Corvinus v Budimpešti

Projektni partnerji so akademske ustanove, lokalne skupnosti, razvojne agencije, trgovinska zbornica in nevladne organizacije, ki so skupaj prispevali k širokemu strokovnemu razponu ter s tem uspešni izvedbi projektnih ciljev.

Projekt je potekal med majem 2011 in aprilom 2014. Vključeval je naslednje cilje:

- Zaščita kulturne dediščine pridobivanja in proizvodnje uporabnih naravnih rastlin in spodbujanje trajnostne rabe vedenje in znanj med ranljivimi skupinami, predvsem Romi, starejšimi in ženskami iz ruralnih področij Srednje Evrope.
- Izvedba družbeno in kulturno sprejemljivega, ekonomsko smotrnega ter okoljsko vzdržnega pilotnega modela pridobivanja prostorastočih rastlin, njihove predelave in uporabe. Model bo pripomogel k izboljšanju preživetja ranljivih skupin in obenem ohranjal dragocene prostorastoče rastline.

TEMELJNA NAČELA IN METODOLOGIJA

Problem izgubljanja tradicionalnih znanj in vedenj ter izginjanja kulturne dediščine glede pridobivanja, nabiranja ter uporabe prostorastočih rastlin so za svoja območja pripoznali vsi v projekt vključeni partnerji. Prav tako so se projektni partnerji zavedali velike stopnje nezaposlenosti na podeželju, predvsem med marginaliziranimi skupinami prebivalstva, pa tudi težav z netrajnostnim ravnanjem s prostorastočimi rastlinami, kot so prekomerno nabiranje in škodljivi načini nabiranja.

Meddržavni pristop je pomenil, da projekt te zadeve naslavlja čezmejno in stremi k razvoju splošne metodologije za pridobivanje prostorastočih rastlin v različnih ekoloških ter družbenogospodarskih pogojih posamičnih držav.

MEDDRŽAVNI PRISTOP

Meddržavno sodelovanje je bilo v samem razvoju rezultatov, pa tudi pri poteku dejavnosti, ključno za doseg celostnega cilja projekta. Skupni meddržavni projekt smo potrebovali iz naslednjih razlogov:

- Podobnih razvojnih težav podeželja vseh držav udeleženk v zvezi z visoko stopnjo migracij v mesta in nezaposlenostjo.
- Skupne potrebe po spodbujanju in prenosu vrednot kulturnih tradicij in zaščite naravnih virov na mlajše generacije.
- Povečanja števila nizko izobraženih pripadnikov etničnih manjšin z omejenimi zaposlitvenimi možnostmi in povečano stopnjo tveganja revščine na podeželju.
- Podobne dostopnosti, tradicionalnih načinov rabe in tudi trenutne rabe ter trgovine s prostorastočimi rastlinami v vseh državah udeleženkah.
- V vseh izbranih državah Srednje Evrope obstajajo podobnosti v pravnih in institucionalnih predpisih, prav tako imamo podobnosti pri njihovem uveljavljanju.
- Meddržavni pristop povečuje možnosti, da pozitivne izkušnje znotraj regij ponovimo tudi širše.
- Skupno reševanje izzivov in težav krepí regijo kot celoto.

MEDDRŽAVNI MODEL

V partnerstvu smo razvili *meddržavni model*, s katerim podpiramo marginalizirane skupine tako, da jih vključujemo v pridobivanje prostorastočih rastlin. Za to so pripadniki in pripadnice skupin morali pridobiti določene nujne osnovne informacije, vključeni so bili v nabiranje, predelavo in trženje dragocenih prostorastočih rastlin in izdelkov na njihovi osnovi. Ciljne skupine smo seznanili tudi z veščinami, potrebnimi za vsaj kratkotrajno dopolnilo k obstoječemu zaslužku ali pa za siceršnje zagotovitev sredstev za preživetje s pridobivanjem prostorastočih rastlin. Za razvoj modela smo namreč ubrali *dva koraka*:

- 1. Zasnova modela** na takšen način, da se v njem prepletata po eni strani vzpostavitev ekonomskih alternativ za ranljive skupine, po drugi pa trajnostno pridobivanje prostorastočih rastlin. Zasnova modela je potekala skozi naslednje dejavnosti:
  - Strateško analizo socialno-ekonomskih in kulturnih profilov ciljne populacije, s čimer smo prišli do celostnejšega razumevanja njihovega stanja;
  - Razvoj strategij za izgradnjo lastnih možnosti za delovanje pri ciljni populaciji;
  - Izdelavo priročnikov in tečajev usposabljanja;
  - Zbiranje podatkov in analizo prostorastočih rastlinskih vrst, študija kulturnih tradicij, vezanih na nabiranje in različne tehnike predelave prostorastočih rastlin, ter študija različnih področij uporabe.
- 2. Uporaba modela** v štirih dotičnih državah, na šestih pilotnih območjih, med marginaliziranimi osebami, je bila sestavljena iz naslednjih dejavnosti:
  - iskanje tržišč za izdelke;
  - izvedbe tečajev usposabljanja;
  - naložbe v predstavitvene objekte;
  - razvoja vzorčnih izdelkov in
  - trajnostnega pridobivanja prostorastočih rastlin.

PILOTNA OBMOČJA

Meddržavni model smo preizkusili v šestih, za ta projekt izbranih območjih:

- regija Felső-Kiskunság, Madžarska,
- regija Ormánság, Madžarska,
- pokrajina Podkarpatje, Kolbuszowska planota, Poljska,
- Kozjansko in Dravinjsko, Slovenija,
- Severna Primorska, Slovenija, in
- Južna Moravska, Češka.

Pri izvedbi modela smo v projektu vpeljali nove tehnike upravljanja, ki so bistvene ne le za ustvarjanje prihodka ranljivih skupin, temveč so tudi dolgoročno pomembne pri zmanjševanju katerih koli obstoječih socialnih napetosti v širši populaciji. Model je po koncu projekta prenosljiv tudi na druge regije Srednje Evrope in širše.

POMEN TRAJNOSTNEGA PRIDOBIVANJA PROSTORASTOČEGA RASTLINSTVA

Nabiranje prostorastočih rastlin ima znaten potencial kot prispevek k preživetju lokalnih skupnosti, prav tako pri zagotavljanju vira hrane, sestavin za zdravila, ima pa tudi druge možne rabe.

Pri tem je pomembno zagotoviti, da se nabiranje naravnih rastlin izvaja po načelih trajnostnega pridobivanja in pravične trgovine, kar zagotavlja dolgotrajno preživetje rastlin in po drugi strani preko spodbud omogoča ohranitev tradicije nabiranja prostorastočih rastlin.

Da bi to zagotovili, sta TRAFFIC in WWF Madžarska na izbranih pilotnih območjih spodbujala k privzemanju načel FairWild-a.

TRAFFIC je ena od organizacij, ki je sodelovala pri razvoju tega standarda. V partnerstvu s Fundacijo FairWild spodbuja vključitev njihovega standarda.

*Krajina Banjšice, Severna Primorska, Slovenija
(prispevala: Polona Pavlin)*

STANDARD FAIRWILD: UTEMELJITEV TRAJNOSTNEGA PRIDOBIVANJA PROSTORASTOČIH RASTLIN IN PRAVIČNA TRGOVINA V "TRADITIONAL AND WILD"

Standard FairWild, različica 2.0, se nanaša na tiste posege pri pridobivanju prostorastočih rastlin, ki želijo pokazati svojo zavezanost k trajnostnemu pridobivanju, družbeni odgovornosti in načelom pravične trgovine.

Namen tega standarda je zagotoviti kontinuirano rabo in dolgotrajni obstoj naravnih vrst rastlinstva ter populacij v njihovih naravnih okoljih, pri čemer spoštuje kulturne običaje in navade, ter podpira preživetje vseh vpletenih strani, še posebej nabiralk in nabiralecev ter in delavk in delavcev.

Uporaba standarda FairWild pomaga pri zagotavljanju trajnostnega pridobivanja in ohranjanja populacije prostorastočih rastlin, obenem pa se trudi v nabiralništvu zagotavljati trajnostne družbene vidike in poštene pogoje dela.

V začetku izvedbe projekta sta TRAFFIC in WWF Madžarska skupaj z drugimi partnerji na osnovi standarda FairWild pripravila nabor trajnostnih načel pri pridobivanju prostorastočih rastlin. Nato so načela prevedli v jezike držav, ki so jih uporabljale med tečaji usposabljanja med lokalnimi skupnostmi. Ta načela so uporabna v raznolikih kontekstih upravljanja z viri, podpira jih podroben seznam kriterijev in pokazateljev, ki so vključeni v standard FairWild, zato njegovo upoštevanje priporočano pri vseh pristopih k nabiranju prostorastočih rastlin.

Spodaj so naštetna "Traditional and wild" trajnostna načela pridobivanja prostorastočih rastlin:

- ohranjanje prostorastočih virov rastlinstva oz. naravnih rastišč,
- preprečevanje negativnih vplivov na okolje,
- usklajenost z zakoni, smernicami in sporazumi,
- spoštovanje prava običajev in delitev koristi,
- spodbujanje poštenih pogodbenih razmerij med upravljalnicami in upravljalci ter in nabiralkami in nabiralci,
- omejevanje sodelovanja otrok pri dejavnostih pridobivanja prostorastočih rastlin,
- zagotavljanje koristi za nabiralke in nabiralce in njihove skupnosti,
- zagotavljanje dobrih delovnih pogojev za vse delavce, vključene v dejavnosti pridobivanja prostorastočih rastlin,
- uporaba odgovornih praks upravljanja,
- uporaba praks odgovornega poslovanja,
- spodbujanje kupčeve obveznosti.

V nadaljevanju poročila projekta bomo predstavili strateške rezultate, ki so vezani na zagotovitev trajnosti virov prostorastočih rastlin.

STRATEŠKI REZULTATI PROJEKTA

V času trajanja projekta smo skupaj s partnerji ustvarili številne ključne strateške pristope, ki so prispevali k uresničitvi splošnih ciljev celotnega projekta. Običajno so ti "pristopi" povezani z oblikovanjem meddržavnih orodij ter strategij za to, kako zmanjšati negativne vplive na družbene in demografske spremembe med ranljivimi skupinami v Srednji Evropi.

RAZVOJ MEDDRŽAVNIH ORODIJ IN STRATEGIJ

DRUŽBENO-EKONOMSKA ANALIZA

V prvem letu poteka projekta "Traditional and wild" smo s partnerji izdelali obširno *družbeno-ekonomsko analizo ciljne populacije iz pilotskih območij*.

Analiza, ki smo jo izvedli v šestih pilotnih območjih, je prinesla naslednje ugotovitve:

- zaznavanje višanja povprečne starosti podeželskega prebivalstva v vseh pilotnih območjih;
- stopnja izobraženosti je v pilotnih območjih nižja od državnih povprečij;
- prebivalci podeželja so različno motivirani za ukvarjanje s pridobivanjem prostorastočih rastlin, kar je povezano s tem, kako dobro so v določenem območju ohranjeni običaji njihovega pridobivanja. Tako so tamkajšnje osebe bolj dejavne in navdušene za organiziranje v manjše skupine ali skupnosti;
- obstaja potreba po tem, da bi se lokalne in državne oblasti dejavnije vključile v delo, ki ga opravljajo lokalne skupnosti;
- kakor kaže zemljevid etničnih skupin na projektnih območjih, je največja romska etnična manjšina v vasi Gilvánfa iz regije Ormánáság, kjer je do 71 % vsega prebivalstva romskega porekla.

*Predstavník
romske etnične
manjšine, regija
Ormánáság
(prispevala: Rószta
Takács Petrovics)*

STRATEGIJA IZGRADNJE LOKALNIH ZMOGLJIVOSTI ZA DELOVANJE

Je naslednji pomembni dosežek, ki je nastal kot rezultat partnerskega sodelovanja na projektu, ki je izhajal iz predvidevanja, da oživitev in ohranjanje regionalnih kulturnih običajev pridobivanja rastlin prispevata h krepitvi lokalnih skupnosti ter njihovih dejavnosti. Strateški rezultati, ki smo jih pridobili iz šestih pilotnih območij, so odraz negativnih učinkov družbenih in demografskih sprememb ter izginjanja zgodovinskih običajev in vedenj, vezanih za pridobivanje rastlin iz narave. Za oblikovanje strategije izgradnje lokalnih zmogljivosti za delovanje smo trenutne nabiralniške prakse analizirali po tabeli Prednosti, Slabosti, Priložnosti in Nevarnosti (slov. PSPN, angl. SWOT), ki je prinesla naslednje rezultate:

PREDNOSTI

- izobilje nahajališč prostorastočih rastlin
- bogato izročilo in kulturna dediščina
- visoki delež podeželskega prebivalstva, ki išče zaposlitvene priložnosti in možnosti zaslužka
- velike možnosti naravi prijaznega kmetovanja
- prepoznavni lokalni izdelki iz prostorastočih rastlin
- nizke cene nepremičnin
- močne mreže regionalnih nevladnih organizacij

SLABOSTI

- zmanjševanje števila prebivalstva na podeželju
- izgubljanje historičnega znanja o tradicionalnem pridobivanju in predelavi prostorastočih rastlin
- spremembe v lastništvu ozemlja
- nabiralništvo in predelava prostorastočih rastlin prestavljata zahtevno fizično delo
- nizka stopnja izobrazbe nabiralk in nabiralecev
- slabo razvita pravila, uredbe in predpisi
- nihajoče povpraševanje po prostorastočih rastlinskih surovinah
- pomanjkanje poslovnih spodbud za podeželje

PRILOŽNOSTI

- potreba po relativno nizkih naložbah
- samostojni in prožni delovni čas
- zavezanost k ohranjanju in oživljanju tradicionalnega poznavanja prostorastočih rastlin
- veliko zanimanje za izdelke iz prostorastočih rastlin
- dobre možnosti prihodka za ranljive in ekonomsko marginalizirane skupine prebivalstva
- izraba obnovljivih naravnih virov
- razvoj trga za lokalne izdelke iz sestavin prostorastočih rastlin
- krepitev mreže lokalnih proizvajalcev

NEVARNOSTI

- nizka motivacija za vključitev v pridobivanje prostorastočih rastlin
- nizka stopnja sodelovanja
- nizko plačilo za dejavnosti, povezanih s pridelavo (predvsem nabiralništvom) prostorastočih rastlin
- zapleteni postopki za pridobitev denarnih spodbud
- cenejši uvoženi izdelki na osnovi sestavin iz prostorastočih rastlin
- počasni odzivi držav na prilagoditev predpisov in novih spodbud
- velika konkurenčnost podobnih trgov

GRADIVA ZA USPOSABLJANJA

Izdelovanje gradiv za usposabljanja je predstavljalo enega temeljnih elementov pri izvajanju meddržavnega modela v pilotnih območjih. V letu 2012 smo s partnerji razvili “Gradiva za tečaje usposabljanja na področju pridobivanja in izkoriščanja prostorastočih rastlin, za pridobivanje podjetniških spretnosti in za zagotavljanje zaposlitvenih priložnosti”.

Na splošno so tečaji imeli za namen pokazati, kako pomembno je pridobivanje in izkoriščanje prostorastočih rastlin s strani lokalnih skupnosti za področje srednjeevropske regije, s čimer smo tečajnikom pomagali pridobiti osnovne podjetniške in tržne spretnosti, ki so potrebne, če želimo izboljšati zaposlitvene priložnosti ter zagotoviti možnosti dodatnega prihodka za ciljno populacijo.

Med gradiva za usposabljanja sodi tudi posebni tečaj, ki sta ga pripravila TRAFFIC in WWF Madžarska, ki je namenjen razumevanju trajnostnega pridobivanja prostorastočih rastlin po načelih standarda FairWild. Tečaj je sestavljen iz pregleda področja zdravnih rastlin v Srednji Evropi; nato navaja osnovna načela dobre prakse pridobivanja rastlin (temelječih na Dobrih kmetijskih praksah in praksah nabiranja – Good and Agricultural Collection Practices (GACP)); nadalje navaja vidike trajnostnega pridobivanja prostorastočih rastlin v skladu z načeli standarda FairWild; opisuje navodila za nabiranje in ravnanje z rastlinami, tako pred samim nabiranjem, kot po tem. Tečaj vključuje določene praktične vaje, s katerimi smo po državah udeleženkah zagotovili trajnostno pridobivanje prostorastočih rastlin.

Gradiva za usposabljanja smo izdelali s pomočjo lokalnih, pa tudi strokovnjakov na državni ravni. Dostopna so v vseh štirih jezikih držav, ki so sodelovale v projektu, ter tudi v romščini. Dodatno širšo uporabo zagotavlja še prost dostop preko interneta, kjer si jih zainteresirani lahko pretečijo, ali pa jih po naročilu prejmejo na zgoščenki.

PRIPOMOČEK „TRADITIONAL AND WILD“

Na internetu prosto dostopni pripomoček “Traditional and wild”, ki vsebuje številne podatke o prostorastočih zdravnih rastlinah in dišavnicah (MAP), sta razvila TRAFFIC in WWF Madžarska. Nabor orodij, rešitev in učnih gradiv je oblikovan tako, da je karseda dostopen širši javnosti, obenem pa je koristen tudi kot pripomoček za znanstvene in izobraževalne ustanove ter druge zainteresirane, ki jih zanima delo s prostorastočimi rastlinami. Sestavlja ga osem obsežnih poglavij, med drugimi:

- nabor podatkov za trideset najbolj uporabljenih prostorastočih rastlin, denimo arniko *Arnica montana*, veliko koprivo *Urtica dioica*, ženšen ali ginseng *Panax ginseng*, skupaj z opisom rastline, galerijo slik, uporabo, proizvodi in ostalim;
- videoanimacija o standardu FairWild;
- pregled celovitega izvajanja standarda FairWild in projektov certificiranja, na primer sestavin proizvodov, označenih s certifikatom FairWild, tj. navadnega sleza *Althaea officinalis*, plezajoče lakote *Galium aparine* in robide *Rubus fruticosus* iz Madžarske;
- spletna stran z videom o partnerjih in projektu “Traditional and wild”;
- popis informacij in dejstev o prostorastočih rastlinah in
- poglavje o virih, ki je namenjeno nevladnim okoljskim organizacijam, ki delajo z rastlinami, podjetjem, ki iščejo informacije o trajnostnem spravilu in prodaji, vladam in predstavnikom širše javnosti, ki si želijo poglobiti razumevanje tega področja.

Pripomoček “Traditional and wild” je dostopen na medmrežju:
www.traffic.org/traditionalwild.

Zemljevid
priročnika
"Traditional and
wild" (prispevala:
Kristina Rodina)

REGIJSKA ETNO-BOTANIČNA ŠTUDIJA

Etno-botanično študijo o stopnji tradicionalnega znanja o prostorastočih rastlinah smo izvedli v šestih pilotskih območjih pod vodstvom združenja Pro Carpathia, vključevala pa je 282 intervjuvank in intervjuvancev. Povzetek rezultatov kaže naslednje:

- 50,7 % vprašanih ocenjuje svoje znanje o rastlinah za zelo nezadovoljivo.
- odstotek tistih, ki so svoje znanje o prostorastočih rastlinah prejeli od starejše generacije, je bil najvišji v pilotnem območju na Poljskem, in sicer 45 %.
- 33 % vprašanih iz Češke in 30 % iz Slovenije znanja o prostorastočih rastlinah pridobiva iz knjig.
- čeprav si vprašani v svojem vsakdanjem življenju želijo bolje uporabljati rastline, jih ne v zeleni meri, saj ocenjujejo, da za to nimajo dovolj znanja. Najvišji odstotek vprašanih, ki v vsakdanjem življenju vendarle uporablja prostorastoče rastline, prihaja iz pilotnih območij v Sloveniji, kjer jih to počne 38 % vprašanih.
- vsi vprašani bi si želeli svoje znanje o tradicionalnih uporabah prostorastočih rastlin še razširiti, in sicer 86 % vprašanih iz pilotnih območij v Sloveniji in 82 % iz pilotnih območij na Poljskem.

IZVAJANJE MEDDRŽAVNEGA MODELA V PILOTNIH OBMOČJIH

Izvajanje meddržavnega modela, ki smo ga partnerji razvili med letoma 2011 in 2012, je združevalo naslednje projektne dejavnosti:

- iskanje tržišč za izdelke,
- izvedbo tečajev usposabljanja,
- naložbe v predstavitvene objekte,
- razvoj vzorčnih izdelkov,
- trajnostno pridobivanje prostorastočih rastlin.

ISKANJE TRŽIŠČ ZA IZDELKE

Ustanova Fundacija BiT Planota je pripravila strategijo trženja in dohodkov, s katero je analizirala tržni potencial za tradicionalne proizvode, ki prihajajo iz Srednje Evrope. Strategija je iskala možnosti trženja proizvodov na lokalnih in regijskih ravneh ter ocenila povpraševanje, kakovost, količino in posebne zahteve.

Vključena je tudi raziskava tržnega potenciala za tradicionalne lokalne proizvode iz pilotnih območij, pri čemer se je osredotočila na tri različne skupine: posameznike, proizvajalce neobdelanih prostorastočih rastlin in izdelkov ter na organizacije za odkup; skupaj 521 intervjuvancev. Skupni rezultati študije so:

- 46 % vseh intervjuvancev ima srednješolsko izobrazbo, z 31 % osebe z univerzitetno izobrazbo predstavljajo drugo največjo skupino;
- 84 % intervjuvancev redno kupuje izdelke iz prostorastočih rastlin;
- te izdelke vprašani kupujejo zaradi zdravja (35 %), kvalitete (17 %) in zaradi varnosti (14 %);
- med svežimi izdelki kupuje divje sadeže in jagodičevje 41,4 % vprašanih, medtem ko so uporabne steblikle in listi najpopularnejši v skupini suhih izdelkov;
- kot glavno oviro za nakup tovrstnih izdelkov 25,3 % vprašanih navaja visoko ceno.

IZVEDBA TEČAJEV USPOSABLJANJA

Glavna projektna dejavnost v letu 2013 je bila uporaba poprej izdelanih učnih gradiv ter izvedba tečajev s področja trajnostnega pridobivanja prostorastočih rastlin, zasnovanega na spoštovanju načel standarda FairWild, ki sta ga pripravila TRAFFIC in WWF Madžarska.

V šestih ciljnih pilotnih območjih je med aprilom in avgustom 2013 kar 1325 oseb sodelovalo na tečajih usposabljanj, in sicer 82 oseb na Madžarskem v regijah Felső-Kiskunság in Ormánság; na Poljskem v pokrajini Podkarpatje 90 oseb; na Češkem na Južnem Moravskem 965 oseb; in v Sloveniji na Kozjanskem, Dravinjskem in Severnem Primorskem 188 oseb. Med temi je bilo 200 oseb posebej usposobljenih za trajnostno pridobivanje in predelavo prostorastočih rastlin.

Tečaji usposabljanja za pridobivanje prostorastočih rastlin na področju Srednje Evrope so pokazali, kako pomembne so te rastline, tečajnike pa so naučili trajnostnih tehnik nabiranja in predelave ter proizvodnje rastlin. Z usposabljanji so tečajniki in tečajnice pridobili tudi poslovne in tržne spretnosti, ki jih potrebujejo za izboljšanje svojih zaposlitvenih priložnosti ali za dodatni zaslužek.

POUDARKI ŠTUDIJE

- 60 % intervjuvancev iz regije Rzeszowski na Poljskem meni, da so koristi za zdravje in odsotnost umetnih sestavin v izdelkih največji razlog za nakup proizvodov, izdelanih iz prostorastočih rastlin.
- 40 % intervjuvancev iz Savinjske in Goriške regije opredeljuje izvor izdelka kot odločilen dejavnik.
- 30 % intervjuvancev iz slovenskih in čeških pilotnih območij kupuje "naravne rastlinske izdelke" zato, ker ne vsebujejo umetnih sestavin.

Terensko usposabljanje v Kemesu, madžarski regiji Ormánság
(prispevala: Rózsa Takács Petrovics)

DOBER REZULTAT USPOSABLJANJA

Kot rezultat usposabljanja na Češkem, ki je prav tako leta 2013 potekalo na Južnem Moravskem, se je neka poslovna ženska iz Češkomoravskega višavja začela zanimati za vzpostavitev lastnega prodajnega centra za rastline, sadeže in zdravilna zelišča. S preprodajo nepredelanih materialov podjetjem, ki se ukvarjajo s proizvodnjo in predelavo rastlin, ima za namen zagotoviti delo finančno najbolj šibkim osebam iz njihove skupnosti.

S svojimi lastnimi finančnimi sredstvi išče prostore za odkupni center. Oglasila se je dvema osnovnima šolama v regiji, informacijo pa razširila še med prebivalci lokalnih vasi. Prav tako je v stiku z Mendelovo univerzo, kjer ima dobre izglede za nadaljnji razvoj svojih poslovnih načrtov, pri katerih je v prvi vrsti osredotočena na to, da bi ugotovila, kolikšna je tista prava količina nabranih rastlin, da bo njen posel uspešen. V nadaljevanju bo potrebovala pomoč pri pogodbi med svojo firmo in osnovno šolo, predvsem glede vrste, kakovosti in količine rastlin.

NALOŽBE V PREDSTAVITVENE OBJEKTE

Predstavitveni objekti, ustvarjeni za namene usposabljanj in izobraževanja, prav tako tudi za promocijo projekta "Traditional and wild", so bili postavljeni v štirih pilotnih območjih in vključujejo:

- izgradnjo hiše folklore, ki predstavlja ljudsko izročilo, in postavitev razstavne sobe v središču vasi Kunadacs na Madžarskem;
- postavitev razstavnega prostora v muzeju ljudskega izročila na prostem v Kolbuszowi na Poljskem, ki predstavlja verske in vraževerne plati prostorastočih rastlin;
- stvaritev zeliščnih vrtov in laboratorija na ravni projektne območja na Severnem Primorskem v Sloveniji in
- nakup ter namestitev majhnega sušilnika, ki služi pripravi visoko kvalitetnih zdravilnih rastlin v Lednicah na Češkem.

Korist te infrastrukture, ki je last lokalnih prebivalcev, med katerimi so tudi pridelovalci in nabiralci prostorastočih rastlin, je v tem, da se bodo tam lahko ljudje tudi po koncu projekta praktično usposobili za posebne načine uporabe rastlin. Poleg tega bodo služili izobraževanju šolarjev in študentov, prav tako pa bodo zanimivi turistom in obiskovalcem. Dodatno korist projekta predstavljata razvoj in izboljšava obstoječega družbeno-gospodarskega modela za spremembo položaja marginaliziranih ruralnih področij Srednje Evrope.

RAZVOJ VZORČNIH IZDELKOV

Da bi poudarili izvirno in edinstveno vrednost tradicionalnih, lokalno proizvedenih izdelkov, so projektni partnerji na osnovi sestavin iz prostorastočih rastlin, nabranih na njihovem lokalnem območju, v vsakem pilotnem območju posebej izoblikovali vzorčne izdelke in posebno, ekskluzivno embalažo.

Projektni partnerji so ravno s pomočjo promocije vzorčnih izdelkov, ki predstavljajo primer dobre prakse, dodatno spodbudili lokalno podeželsko prebivalstvo k pridobivanju prostorastočih rastlin, da bi si na takšen način omogočili dodatni vir prihodka.

Podrobnejši opis posamičnega vzorčnega izdelka je podan v poglavju "Pilotna območja" tega poročila.

TRAJNOSTNO PRIDOBIVANJE PROSTORASTOČIH RASTLIN

Če smo želeli zagotoviti trajnostno pridobivanje prostorastočih rastlin, smo najprej morali oblikovati seznam prednostnih rastlinskih vrst, ki imajo potencial za razvoj izdelkov in tudi pridobitev certifikatov. Seznam vsebuje vrsto sicer običajnih, vendar obenem dragocenih tradicionalno rabljenih prostorastočih rastlin, ki jih ciljne skupine, to so Romi, nezaposleni, starejše osebe in ženske iz štirih sodelujočih držav, že poznajo. Prednostne rastlinske vrste so: navadni brin *Juniperus communis*, kanadska zlata rozga *Solidago canadensis*, navadni bezeg *Sambucus nigra*, navadna breza *Betula pendula*, navadna borovnica *Vaccinium myrtillus*, njivska preslica *Equisetum arvense*, navadni oreh *Juglans regia*, malinjak *Rubus idaeus*, navadna kopriva *Urtica dioica* in navadni šipek *Rosa canina*.

V letu 2012 sta TRAFFIC and WWF Madžarska sodelovala pri dokončanju poročila o analizi stanja prednostnih rastlinskih vrst. Za vsako posamično vrsto sta posebej določila pregled nabiranja prostorastočih primerkov in varstvene zahteve, ki so vsebovale varstveni status, osnovan na poznavanju načinov nabiranja, intenzitete nabiralništva ter regenerativnih zmožnosti vrste, v skladu s priporočili standarda FairWild. Na mednarodni delavnici o ocenjevanju rastišč in načrtovanju poslovanja, ki je potekala septembra 2012 v Lokvah v Sloveniji smo partnerjem in strokovnjakom predstavili rezultate analize stanja. Na osnovi prav teh rezultatov smo oblikovali učna gradiva za pridelovalce ter spisali tudi podlago za nadaljnjo izvajanje načel trajnostne pridelave in nabiranja prostorastočih rastlin.

Delavnico o srednjeevropskih praksah trajnostnega pridobivanja rastlin, sta v oktobru 2013 organizirala TRAFFIC in WWF Madžarska. Na njej je sodelovalo 19 udeležencev, med njimi poleg projektnih partnerjev še predstavniki vlade (Ministrstvo za razvoj podeželja Madžarske) ter mednarodne organizacije (Organizacija Združenih narodov za Prehrano in kmetijstvo (FAO) in Združenje za zdravilne rastline in dišavnice držav Jugovzhodne Evrope (AMAPSEEC). Na delavnici smo razpravljali o povezavi tradicionalnega pridobivanja rastlin z varovanjem srednjeevropskih rastišč.

Na delavnici smo povzeli dotedanje delo pri vzpostavitvi pilotnih pobud za trajnostno upravljanje s prostorastočimi rastlinami in izgradnjo lastnih zmogljivosti za delovanje pri lokalnih prebivalcih Srednje Evrope. Udeleženci so sklenili, da ima poleg regijskega ekološkega trajnostnega razvoja pri pridobivanju prostorastočih rastlin na preživetje pridelovalcev močan vpliv prav način družbenega in gospodarsko trajnostnega pridelovanja prostorastočih rastlin, ki trenutno predstavlja glavno skrb.

Gre za zahtevno vprašanje, ki zadeva sodelovanje raznih vladnih oddelkov, usposabljanje pridelovalcev, zagotovitev zaposlitvenih možnosti ter sočasno spremljanje ekološkega vidika trajnostnega pridelovanja in pridobivanja prostorastočih rastlin. V tem pogledu so najnovejši podatki o dejavnosti pridobivanja prostorastočih rastlin iz srednjeevropskih pilotnih območij, ki so sodelovali v projektu "Traditional and wild", pomembni tako znotraj regije kot tudi širše.

Delavnica o srednjeevropskih praksah trajnostnega pridobivanja rastlin, Budimpešta 2013 (prispeval: Peter Radácsi)

CERTIFIKAT FAIRWILD

Pridobitev certifikata FairWild sicer ni bil del načrtovanih projektnih rezultatov, vendar je nekaj regijskih družb, ki se ukvarjajo s pridelovanjem, ta certifikat pridobilo za trgovanje s tujimi partnerji. Ocenjujemo, da utegne certifikat FairWild za pridelovalce znotraj Srednje Evrope ponuditi dodano vrednost, sploh z ozirom na to, da zahteve po izdelkih certificiranih kot FairWild naraščajo.

Podjetje RUNO sp. z o.o. iz Poljske je izdelovalec, ki se ukvarja s predelavo zelišč in nepredelanih zeliščnih materialov in ima za štiri prostorastoče rastlinske vrste pridobljen certifikat FairWild: za navadno koprivo *Urtica dioica*, črni bezeg *Sambucus nigra*, navadni regrat *Taraxacum officinale* in lipovec *Tilia cordata*. Prostorastoča zelišča nabirajo preko svojih nabavnih centrov, ki se nahajajo okoli gozdov Białowieża, enega večjih poslednjih preostankov pragozda, ki se je nekdanj raztezal po vsej evropski ravnici. Nabiralci imajo korist na račun poštenih cen, ki jih za te dobrine zagotavlja FairWild Premium, natančneje Skladom za skupnostne razvojne prioritete. Končni izdelki, ki vsebujejo sestavine iz Poljske, so proizvedeni v ZDA ter v prodaji po ZDA, Kanadi in Japonskem. Za več informacij o certifikatih FW obiščite spletno stran

www.fairwild.org.

REZULTATI PROJEKTA

PRVO PILOTNO OBMOČJE: REGIJA FELSŐ-KISKUNSÁG, MADŽARSKA

OZADJE

Študija primera je potekala v vasi Kunadacs, tradicionalni kmetijski vasi v Veliki madžarski nižini. Nahaja se v regiji Felső-Kiskunság, ki spada pod okrožje Bács-Kiskun. Osnovna gospodarska panoga v vasi je kmetijstvo. V tem pilotnem območju smo imeli dva partnerja:

- **Lokalno vodstvo vasi Kunadacs;** v izvedbo projekta je bila vključena občina Kunadacs; in
- **Univerzo Corvinus v Budimpešti – Oddelek za Zdravilne rastline in dišavnice,** sicer nosilni partner projekta “Traditional and wild”, ki je sodeloval tudi v tem pilotnem območju. Gre za oddelek, ki je v Srednji Evropi vodilni na področju znanosti o zdravilnih rastlinah. Opravlja ocene populacij prostorastočih rastlin, metod za kultiviranje prostorastočih rastlin in razvoj osnovnih načinov predelave. Oddelek ima tudi široke in močne povezave s farmacevtskimi proizvajalci in proizvajalci zelišč ter društvi, prav tako pa tudi s priznanimi strokovnjaki iz Madžarske.

Ciljne rastlinske vrste v tem pilotnem območju so bile:

- črni bezeg *Sambucus nigra*,
- navadna kopriva *Urtica dioica* in
- navadni brin *Juniperus communis*.

Za izbor teh rastlinskih vrst so se po posvetu s strokovnjaki iz bližnjega Narodnega parka Kiskunság (NPK) odločili predstavniki občine Kunadacs. Gre za vrste, ki jih je v regiji v izobilju, njihova osnovna predelava pa je po spravi enostavna.

Nabiranje prostorastočih rastlin je bilo v regiji Felső-Kiskunság bolj običajno v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Dandanes je v Kunadacsu še nekaj dejavnih nabiralcev, ki rastline pridelujejo predvsem za lastno uporabo. V zadnjem času je gojenje zelišč začelo prevladovati pred nabiranjem rastlin, ki rastejo na prostem. Kljub tej smernici obstaja med lokalnimi prebivalci še zmeraj precejšnje zanimanje, da bi v Kunadacsu nadalje razvijali ta način naravne pridelave rastlin.

Največji izziv pridelovalcem predstavlja najti odkupne centre v regiji Felső-Kiskunság, ker jih ni.

REZULTATI

USPOSABLJANJE

Organizirali smo skupno štiri usposabljanja, v katera je bilo vključeno 29 oseb. Potekala so v vaseh Kunadacs in Vanyarc. Splošni temi sta pokrivali:

- splošno poznavanje in vidike uporabe prostorastočih rastlin ter
- njihovo trajnostno pridelavo.

Udeleženci so na delavnicah spoznali nekatera eterična olja, imeli pa so tudi priložnost priprave preprostih jedi iz prosto rastočih rastlin.

Pomembna ugotovitev iz usposabljanj je, da obstaja bogata jezikovna zakladnica znanja o prostorastočih rastlinah, ki se še danes prenaša med generacijami.

*Jagode črnega bezga
(prispevalo: Partnerstvo "Traditional and wild")*

SODELOVANJE UNIVERZE CORVINUS V BUDIMPEŠTI IN NARODNEGA PARKA KISKUNSÁG

Univerza Corvinus se je lotila ocene pogostnosti različnih prostorastočih rastlin v Narodnem parku Kiskunság, tako da je strokovnjaka iz parka zadolžila za raziskavo gostote poraščenosti navadne koprive, navadnega sleza *Althaea officinalis* in še nekaterih drugih, na področju Kunadacsu običajnih vrst.

Naslednje raziskovalno področje, ki ga je narekovala zasnova projekta, je bilo usmerjeno na populacijo navadnega brina v Kunadacsu in metode njegovega obiranja. Raziskava je vključevala pregled različnih metod obiranja brinovitih jagod in njihov vpliv na kvaliteto in kvantiteto izdelka, pa tudi na trajnostnost obstoja prostorastoče populacije.

NALOŽBA

Glavna naložba tega projekta je bila izgradnja hiše ljudskih izročil oziroma hiše folklore ter postavitve razstavnega prostora v središču vasi Kunadacs.

Osnovna namera hiše folklore je spodbujati tradicionalno uporabo prostorastočih rastlin ter pomoč pri ohranjanju in varovanju družbenih tradicij v regiji Felső-Kiskunság. Uporabljamo jo za izobraževalne namene ali pa da lokalnim prebivalcem, učencem, študentom in obiskovalcem prikažemo razne načine pridelave prostorastočih rastlin.

Poleg razstavne sobe je v hiši še nekaj sob za usposabljanje, kjer razstavljamo posušene prostorastoče rastline, tradicionalna orodja, slike ter plakate, na katerih so prikazane prostorastoče rastline iz regije, uporabljamo pa jih tudi za prikaz tradicionalnih rab in predelave nabranega rastlinja.

Hiša se nahaja blizu Narodnega parka Kiskunság, v katerem za zaščito nahajališč velja uravnavano nabiranje prostorastočih rastlin. V ločenem območju vodijo spravilo zdravnih rastlin.

Oblasti v vasi Kunadacs so za lokalno prebivalstvo ponudile nadaljnjo podporo pri organizaciji dogodkov in delavnic v hiši folklore, kar pomeni, da bodo dogajanja brezplačna in odprta za širšo javnost.

Dogajanje v hiši folklore bo prispevalo k spodbujanju tradicionalnega nabiralništva prostorastočih rastlin.

Leta 2012 je bil na prostorih Univerze Corvinus postavljen tudi pilotni zeliščni vrt, ki ima za namen predstaviti najpogostejše vrste, kot sta denimo žajbelj *Salvia officinalis* in materina dušica *Thymus vulgaris*. Vrt vzdržuje Oddelek za zdravnih rastline in dišavnice. Odprt bo za javnost.

VZORČNI IZDELKI IN SMERNICE ZA PRIDOBITEV CERTIFIKATOV

V regiji Felső-Kiskunság so priljubljene marmelade in džemi, med katerimi je še posebej cenjena marmelada iz bezgovih jagod. Prav tako pa je med pogostimi rastlinami kopriva.

Vzorčna izdelka iz tega pilotnega območja sta bila:

- marmelada iz bezgovih jagod in
- čaj iz posušenih listov koprive.

Prikaz tradicionalne uporabe prostorastočih rastlin v "hiši folklore" v Kunadacsu na Madžarskem (prispevala: Kristina Rodina)

Marmelada iz bezgovih jagod in čaj iz posušenih listov koprive (prispeval: József Szántai)

Vzorčne izdelke sta izdelali dve družini iz regije. Upati je, da bodo ti vzorčni izdelki pomagali pospešiti tudi opaznost njihovih ostalih izdelkov in jim na ta način omogočili zaposlitvene možnosti. Razvoj vzorčnih izdelkov se je ob podpori Fundacije za gospodarski razvoj Felső-Kiskunság pokazal v pridobitvi trgovske znamke "KISKUN", za pridobitev katerega morajo biti izdelki proizvedeni iz dobrin, ki jih lahko najdemo v regiji Felső-Kiskunság. Vzorec lahko nadalje služi kot primerjalno izhodišče tudi ostalim prebivalcem, ki bi želeli razviti podobne proizvode iz prostorastočih rastlin.

Leta 2012 je FELGA – Fundacija za gospodarski razvoj Felső-Kiskunsága, ki se nahaja v vasi Kunadaes, začela s projektom "Razvoj tržišča za lokalne proizvajalce regije Kiskunság", ki je namenjen krepitvi lokalnega trga pri vzpostavitvi nove lokalne znamke KISKUN, za mesne, sadne in zelenjavne izdelke, pa tudi zeliščne čaje, med ter številne druge izdelke na osnovi rastlinskih sestavin. Trenutno je pod znamko KISKUN razvitih šestnajst izdelkov, do junija 2014 pa jih bo na lokalnem trgu že petinštirideset

DRUGO PILOTNO OBMOČJE: REGIJA ORMÁNSÁG, MADŽARSKA

OZADJE

Področje Ormánság se nahaja v jugozahodnem delu Madžarske, v pokrajini Baranja (madž. Baranya). Na njeni zahodni strani je okrožje Šomod (madž. Somogy), na jugu pa jo s Hrvaško razmejuje reka Drava. V tem pilotskem območju je bilo vključenih enajst naselbin, ki sestavljajo osrednji del Ormánsága: Adorjás, Bogdása, Drávafok, Drávakeresztúr, Drávasztára, Drávaiványi, Felsőszentmárton, Kemse, Kémes, Markóc in Sósvertike.

Dejavnosti v tem pilotskem območju je upravljal Južno-prekodonavski regionalni center za vire, d. o. o., ki je ena od regijskih upravnih enot Ministrstva za delo in socialne zadeve. Ciljna rastlinska vrsta na tem pilotnem območju je bil črni bezeg *Sambucus nigra*, ki je bil izbran zaradi svoje široke uporabe v zdravilih, dišavah, barvilih in kuhinji, najdemo pa ga tudi v ljudskem izročilu, in sicer kot pomembno zdravilno rastlino. Zato so mu nekoč rekli tudi "reževeva lekarna".

Trajnostno pridobivanje prostorastočih rastlin in uredbe

Na Madžarskem pridobivanje prostorastočih rastlin ureja Zakon o varovanju narave, ki prepoveduje nabiranje zaščitene rastlin. Tako je pridobivanje prostorastočih rastlin na zaščitene območjih možno le z dovoljenjem pristojnih oblasti, kot sta denimo Inšpektorat za upravljanje z okoljem, naravo in vodami ter Direktorat Narodnega parka Donava-Drava. V skladu z Zakonom o gozdovih je sicer na nezaščitene območjih dovoljeno nabiranje prostorastočih rastlin, vendar pa je v državnih gozdovih dovoljeno nabirati le v mejah količin za osebno uporabo, pri čemer ne sme škoditi biotski raznolikosti gozda. Nabiralci morajo plačati davek, če naberejo večjo količino rastlin, kot je predpisano.

Južnoprekodonavski regionalni center za vire izdeluje strokovna mnenja za potrebe lokalnega vodenja pri izvajanju subvencioniranih socialnih programov za podeželja, ima pa tudi izkušnje pri uspešni izvedbi številnih usposabljanj in zaposlitvenih možnosti za lokalne marginalizirane skupine, vključno s temi, ki se ukvarjajo s pridobivanjem prostorastočih rastlin.

Čeprav velja črni bezeg na Madžarskem za nezaščiteno rastlino, moramo pri nabiranju katerih koli prostorastočih rastlin ali zelišč zmeraj vzeti v poštev ustrezno zakonodajo s področja zaščite narave in gozdov. Poleg tega moramo za nabiranje v komercialne namene pridobiti dovoljenje.

Nabiralci iz Ormánása imajo prodajno dovoljenje, preko katerega regijskega kupca, ki proizvaja sestavine, certificirane s FairWild, oskrbujejo s surovinami, od katerih večino izvozi v države zahodne Evrope. Pričakujemo, da bo v prihodnosti še pridobil na vrednosti na Madžarskem, sploh s pomočjo dobre sektorske strategije in naložbami v zdravilne prostorastoče rastline.

Na osnovi študije, ki smo jo izvedli v tem pilotnem območju, se je 28 lokalnih nabiralcev iz vasi Adorjás, Drávaiványi in Kemse vključilo v pridobivanje prostorastočih rastlin, in sicer za podjetje Schmidt in CO. d. o. o., ki je podjetje za proizvodnjo FairWild certificirane sestavine, na primer iz: navadnega sleza *Althaea officinalis*, plezajoče lakote *Galium aparine*, navadnega šipka *Rosa canina*, robide *Rubus fruticosus*, navadne koprive *Urtica dioica* in drugih.

Schmidt in CO. d. o. o., Baksa, Madžarska (prispevala: Kristina Rodina)

REZULTATI

USPOSABLJANJA

V času trajanja projekta so bila izvedena štiri usposabljanja, ki so potekala ločeno v krajih Kémes in Vajszló, na njih pa je sodelovalo skupno 53 udeležencev. Pokrivali so naslednje teme:

- trajnostno nabiranje in uporabo prostorastočih zdravilnih rastlin in zelišč, kar vključuje osnovno poznavanje rastlin in vidike nabiranja rastlin. Razpravljali so tudi o razvoju izdelka, trženju in poslovnih možnostih.
- pomen in načela trajnostnega pridobivanja prostorastočih rastlin, ki je vključevalo tudi praktično uporabo teoretskega znanja.

Udeleženci so dobili osnovno znanje o zdravilnih rastlinah in zeliščih ter njihovi uporabi. Udeleženci bodo v prihodnosti znali uporabiti pridobljeno znanje bodisi za uporabo v družinskem krogu bodisi za poslovne namene.

Usposabljanje v kraju Vajszló (prispevala: Rózsa Takács Petrovics)

VZORČNI IZDELEK IN SMERNICE ZA PRIDOBITEV CERTIFIKATA

Črni bezeg je med najbolj široko poznanimi in uporabljenimi zdravilnimi rastlinami v celotni regiji, zato smo razvili končni izdelek, ki vsebuje primerke črnega bezga, ter ga postavili v tradicionalno leseno škatlico, v kateri so še posušene cvetlice, zeliščni čaj, bezgov medeni sirup in tinktura. V škatli se nahaja tudi koledar za nabiranje prostorastočih rastlin in številni recepti.

Izvedli smo tudi metodološko študijo za pridobitev certifikata, v kateri smo proučili proces pridobitve certifikata BIO za izdelke iz zdravilnih rastlin in dišavnic, vključno z vzorčnimi izdelki.

V študijo smo vključili še pomembne praktične informacije za kmetovalce in podjetnike, ki jih zanima začeti novi posel z zelišči, s čimer pa smo zeliščarje (nabiralce, predelovalce in distributerje) želeli spodbuditi k bolj ekološkemu pristopu pri delu z naravnimi materiali, ki bi jim omogočil tudi pridobitev certifikatov za proizvajalce organskih izdelkov.

Tradicionalna lesena škatlica z vzorci izdelka iz črnega bezga (prispevala: Rózsa Takács Petrovics)

TRETJE PILOTNO OBMOČJE: POKRAJINA PODKARPATJE, POLJSKA

OZADJE

V tej študiji primera je bilo slikovito gričevje in gozdovi planote Kolubuszowa, ki se nahaja v pokrajini Podkarpattje, na jugovzhodnem Poljskem. Za pridobivanje prostorastočih rastlin smo locirali deset območij: Widelka, Styków, Przewrotne, Hucisko, Pogwizdów Stary, Raniżów, Lipnica, Dzikowiec, Werynia in Kłapówka.

V tem pilotskem območju smo dejavnosti izvajali skupaj in s podporo lokalnega Združenja za razvoj in promocijo Podkarpattja "Pro Carpatia" iz Rzeszowa. Omenjeno združenje ima potrebno strokovno znanje, predvsem na področju razvijanja programov za spodbujanje iskanja sredstev za preživetje na podeželjih in za zmanjševanje razlik v prihodkih med lokalnimi prebivalci.

Za ciljne vrste rastline v tem pilotnem območju smo izbrali:

- navadno brezo *Betula Pendula*,
- njivsko preslico *Equisetum arvense* in
- navadno borovnico *Vaccinium myrtillus*.

Za te vrste smo se odločili na podlagi posvetovanj z botaniki iz Univerze v Rzeszówu ter dejstva, da se te vrste že uporabljajo pri lokalni proizvodnji izdelkov, ki jih pridobivamo in predelujemo pri nas. Pomembno je bilo tudi to, da kljub temu da v regiji obstajajo komercialni kupci, denimo predelovalna podjetja, ki jim nabiralci prodajajo borovnice, nimamo delujočih lokalnih kooperativ in prav tako ne nobenih pravnih teles, ki bi urejala in nadzirala trajnostno pridelavo prostorastočih rastlin. Glede dejavnosti trajnostnega pridobivanja prostorastočih rastlin ne obstajajo nobena spričevala, kar posledično pomeni, da smo priča praksam, ki lahko rastlinam škodijo, na primer obiranje borovnic z grabljicami.

Navadna breza (prispevalo: Partnerstvo "Traditional and wild")

REZULTATI

USPOSABLJANJA

Skupno smo organizirali tri usposabljanja, na katerih je sodelovalo 90 udeležencev. Prva dva sta se odvijala v Kolbuszowi, tretje pa v vasi Rabe v gorovju Bieszczady. Vodili so jih predavatelji iz rzeszówске univerze in uslužbenec Narodnega parka Bieszczady.

Glavne teme so bile:

- prepoznavanje, trajnostno nabiranje in predelovanje prostorastočih rastlin ter možnost prodaje surovin na podkarpatskem trgu.
- trajnostno iskanje virov surovin med "mrtvo" jesensko, zimsko in zgodnje pomladno sezono. Udeleženci so imeli priložnost, da so se naučili prepoznavati rastlinske vrste, ki rastejo izven sezone, ter pravilno nabirati rastline v skladu s smernicami dobre prakse in načeli trajnostnega iskanja najdišč surovin.

Pomemben rezultat usposabljanja je, da se bosta tako tehnično znanje, kot tudi učenje dobrih praks ter načel udejanila hkrati za osebno in trgovinsko uporabo.

Usposabljanje v Kolbuszowi, pokrajina Podkarpatje (prispevala: Malgorzata Draganik)

NALOŽBA

V času trajanja projekta smo izvedli našo glavno naložbo, tj. postavitev razstavnega prostora v Folklornem muzeju na prostem v Kolbuszowi, ki pokriva religijske in vraževerne vidike prostorastočih rastlin. Za opremo razstavnega prostora smo kupili sušilnik za rastline in pohištvo.

Eden od glavnih ciljev razstave je, da pomagamo ohranjati in spodbujati pisno ter ustno dediščino nabiranja in uporabe lokalnih prostorastočih rastlin v posameznih regijah. Naša namera je, da s tem pripomoremo k spodbujanju tradicionalnega nabiralništva prostorastočih rastlin, širjenju znanja in informacij, prav tako pa tudi temu, da omogočimo praktično usposabljanje glede raznih tehnik gojenja ter pravilne uporabe orodij za predelavo rastlin.

Zatorej so razstavišče obiskali že številni razredi iz bližnjih izobraževalnih ustanov, predvsem osnovnih šol, pa tudi turistov. V sodelovanju s Folklornim muzejem na prostem, s katerim smo podpisali pogodbo, veljavno do konca aprila 2019, smo postavili razstaviščni prostor.

VZORČNA IZDELKA IN SMERNICE ZA PRIDOBITEV CERTIFIKATA

V naši regiji je borovnic v izobilju, zato poznamo tudi veliko izdelkov, ki jih izdelujemo in pridobivamo lokalno, tako da sta naša vzorčna izdelka bila:

- borovničev džem in
- posušene borovničeve jagode.

Izdelka je pripravila Alina Becla iz lokalnega podjetja AWB, ki ima izkušnje pri razvijanju izdelkov iz prostorastočih rastlin.

Zato smo sestavili smernice za pridobitev certifikata za vzorčna, pa tudi druge izdelke iz prostorastočih rastlin. Smernice podajajo informacije glede pridobitve certifikata za sheme, kot so BIO, Organsko kmetovanje in FairWild, ki jih lahko pridobimo za naše vzorčne izdelke.

V nadaljevanju lahko ta model povzamejo tudi druga podjetja, ki se ukvarjajo z razvojem izdelkov iz rastlin, pridobljenih na prostem. Spis je dostopen na spletni strani projekta, poslali pa ga bomo tudi ustreznim podjetjem, ki že delujejo v naši pokrajini, na primer Bomex, Cmol-frut in AWB, ki smo jih prepoznali kot možne kandidate za tovrstno certifikacijo.

Borovničev džem in posušene borovničeve jagode (prispevala: Malgorzata Draganik)

ČETRTO PILOTNO OBMOČJE: KOZJANSKO IN DRAVINJSKO, SLOVENIJA

OZADJE

Pilotno območje te študije primera je bilo območje jugovzhodne Slovenije, Kozjansko in Dravinjsko, ki ga pokrivajo griči in gore. V to območje, ki ima razpršena naselja in kar precej prebivalstva, so bile vključene občine Dobje, Šentjur, Slovenske Konjice, Vitanje, Dobrna, Zreče in Oplotnica.

Projektni partner je bila Razvojna agencija Kozjansko, ki bdi nad razvojem osmih slovenskih občin in je odgovorna za lokalne in regijske razvojne načrte, trajnostni razvoj podeželja ter ekoturizem.

Izbrani rastlinski vrsti za to pilotno območje sta bili:

- črni bezeg *Sambucus nigra* in
- navadni oreh *Juglans regia*.

Ti dve rastlini sta bili izbrani na osnovi dolge tradicije, ki ju imata v slovenski kulturi ter precejšnjega tržnega potenciala. Za nobeno od teh dveh rastlin v regiji ni vzpostavljenih prodajnih poti.

Črni bezeg in navadni oreh prosto rasteta širom pilotnega območja in zanju ni predpisane nobene posebne zakonodaje glede nabiranja, razen če sta del vegetacije določene kmetije, kajti v takem primeru pripadata lastnikom, ki ju ponavadi nabirajo in si s tem lahko ustvarjajo dopolnilno dejavnost na svojih kmetijah. Mnoge kmetije ponujajo svoje lastne orehe, izdelke iz orehov ali pa jih dajejo v neposredno prodajo na trg. Orehi so sestavni del številnih kulinarčnih izdelkov, denimo tort, peciva in kruhov. Stiskanje orehovih jedrc za pridobivanje olja postaja vse bolj zanimiva dodatna gospodarska dejavnost, zato jo uvaja vse več kmetij.

Podobno se tudi bezeg uporablja v številnih lokalnih tradicionalnih izdelkih, kot so: bezgov sirup, čaji, sokovi in džemi, za katere na ekoloških tržnicah velja tudi precejšnje zanimanje.

Čeprav trenutno v pilotskem območju ne obstajajo nobeni komercialni pridelovalci prostorastočih rastlin, pa morajo imeti tako prodajalci kot proizvajalci izdelkov registrirano dejavnost. Večjih proizvajalcev zelišč ni, vendar obstajajo podjetniki, ki ta posel razvijajo v manjšem obsegu.

Navadni oreh (prispevalo: Partnerstvo "Traditional and wild")

REZULTATI

USPOSABLJANJA

Organizirali smo štiri usposabljanja, na katerih smo usposobili skupno 96 oseb. Potekala so v Oplotnici, Dobrini, Vitanju in Dobju. Pokrivali smo teme uporabe zelišč in načel trajnostnega nabiranja zelišč. Delavnica je zajemala številne načine uporabe zelišč, vključno s kulinarično. Udeleženske in udeleženci so se spoznali z načeli trajnostnega pridobivanja zelišč ter tudi s tem, da so "pleveli" in marjetice užitne.

Zavod Etno-eko je v Osnovni šoli Slivnica in Osnovni šoli Loka pri Žusmu izvedlo še dve delavnici.

Naslovili smo jih "Od zrna do kruha", kajti na njih smo otroke učili pomena zelišč pri pripravi hrane, iz moke pa smo pripravili tudi različne vrste tradicionalnega slovenskega kruha. Ti delavnici je obiskalo 27 udeležencev, učencev ter učiteljic iz Kozjanskega.

Pomemben rezultat teh usposabljanj je bil, da smo ženskam in mladini iz podeželja pokazali prakse nabiranja zelišč kot poslovno in karierno priložnost.

Delavnica na Osnovni šoli Slivnica (prispevala: Elena Zupanc)

VZORČNI IZDELEK IN SMERNICE ZA PRIDOBITEV CERTIFIKATA

Zaradi vse večjega zavedanja pomena zdravih izdelkov, kakor je denimo orehovo olje, smo za vzorčni izdelek v pilotnem območju izbrali sto odstotno orehovo olje v temni steklenički.

Olje je izdelala gospa Romanca Rečnik kot del svoje dopolnilne dejavnosti na lokalni kmetiji, ki se nahaja znotraj pilotnega območja.

Za promocijo izdelka in prepoznavnost projekta po Sloveniji smo izdelali petdeset stekleničk olja. V prihodnosti bo proizvajalka imela priložnost svoj izdelek brezplačno predstaviti na sejmi in tržnicah ter v promocijskih gradivih blagovne znamke Zeleni snop. Z vitamini in minerali bogato orehovo olje uporabljamo pri zniževanju visokega krvnega tlaka in holesterola, prav tako pa je blagodejno za splošno izboljšanje zdravja. Poleg tega je orehovo olje vse bolj cenjeno tudi v kozmetiki in kulinariki.

Smernice za pridobitev certifikata za vzorčni in druge izdelke iz prostorastočih rastlin smo razvili s pomočjo zunanjih strokovnjakov, ki se v Sloveniji ukvarjajo s pridobivanjem certifikatov. Dostopne so na spletni strani Razvojne agencije Kozjansko. Namenjene so tistim osebam, ki si želijo začeti z ekološkim kmetovanjem in pridobiti certifikat BIO za svoje izdelke. Smernice pojasnjujejo tudi opise, zahtevane na različnih nalepkah, ki so prisotni na ekoloških izdelkih iz Slovenije.

Leta 2011 je Razvojna agencija Kozjansko podpisala "Deklaracijo trajnostnega razvoja Savinjske regije", ki poleg pilotnega območja vključuje še sedem občin iz Kozjanskega in Dravinjskega področja. Projekt "Traditional and wild" je v brošuri o Deklaraciji omenjen pod naslovom "Trajnostne dejavnosti v Savinjski regiji" kot primer pozitivnega prispevka Razvojne agencije Kozjansko k napredku podeželja. Ključni rezultati in izkušnje, pridobljene v pilotskih območjih Kozjanskega in Dravinjskega, bodo še naprej služile trajnostnemu razvoju podeželja naše regije.

Orehovo olje (prispevala: Malgorzata Draganik)

PETO PILOTNO OBMOČJE: SEVERNA PRIMORSKA, SLOVENIJA

OZADJE

V tej študiji primera so pilotno območje predstavljali neokrnjeni gozdovi in doline Banjšice ter Trnovska planota, ki se nahajajo na jugozahodnem delu Severne Primorske v Sloveniji.

Dejavnosti v pilotnem območju je vodila in podprla lokalna Ustanova Fundacija BiT Planota, ki premore tudi precejšnje izkušnje na področju razvojnih programov podeželja in njihovega socialnega napredka, saj je že v preteklosti sodelovala pri promociji prostorastočih rastlin v podobnih evropskih projektih.

Za to pilotno območje smo izbrali naslednji rastlinski vrsti:

- navadno koprivo *Urtica dioica* in
- malinjak *Rubus idaeus*.

Ti dve vrsti smo izbrali na podlagi dejstva, da sta na tem področju pogosti, ter tega, da obstaja lokalno povpraševanje po izdelkih, ki vsebujejo njune sestavine. Malinjak navadno uporabljamo v pijačah in prehrabnenih izdelkih, koprivo pa tako za prehrabne kot zdravilne namene.

Glede pridelovanja teh dveh vrst rastlin na območju ne obstaja nobena posebna zakonodaja, predpis ali upravna določila, kar pomeni, da je pridelava dovoljena. Za povrh o gozdovih nalaga, da morajo lastniki zemljišč dovoljevati nabiranje gozdnih sadežev in zelišč, razen v primeru, če sam lastnik ne opravlja s tem povezane tržne dejavnosti, ki jo mora imeti tudi prijavljeno.

V zadnjih desetih letih opažamo porast dopolnilnih dejavnosti v kmetijskih področjih, predvsem v smeri kmečkega turizma. Ta dodatna dejavnost prinaša možnost za gospodarski napredek. Trenutno v regiji nimamo nobenih pridelovalskih kooperativ, zadrug, tako da je nabiralništvo prostorastočih rastlin, najbolj razširjeno med posamezniki, ki jih uporabljajo za osebno prehrano in zdravljenje.

REZULTATI

USPOSABLJANJA

Skupno smo izvedli devet ločenih usposabljanj, ki so potekala v Kobaridu, Desklah, Grgarskih Ravnah in Novi Gorici. Usposabljali smo 121 oseb, ki so povečini doma iz pilotnega ali bližnjega področja.

Na usposabljanjih smo se dotaknili naslednjih tem:

- priprave napitkov iz prostorastočih rastlin; dobre prakse sejanja in saditve ter pridelave prostorastočih rastlin. Namen teh delavnic je bil udeležence seznaniti z osnovnimi informacijami glede rasti, predelave in drugih možnih uporab rastlin.
- priprava izdelkov iz prostorastočih rastlin: priprava mil, okraskov in destiliranih eteričnih olj. Namen teh delavnic je bil udeležence seznaniti z znanjem in veščinami pri predelavi in pripravi izdelkov iz prostorastočih rastlin.

Navadna kopriva
(prispevalo:
Partnerstvo
"Traditional and
wild")

Pomemben rezultat naših usposabljanj je ta, da smo z njimi uspeli precej povečati zanimanje za gojenje in uporabo prostorastočih rastlin, tako da so se pojavljala povpraševanja po dodatnih delavnicah, na katerih bi se učili novih spretnosti in znanj, povezanih z ustvarjanjem izdelkov iz prostorastočih rastlin. Dosežek usposabljanj je, da bo skupina dvanajstih oseb svoje na novo pridobljeno znanje uporabila za razvijanje novih izdelkov iz prostorastočih rastlin, s katerimi bo prispevala k družinskemu prihodku.

NALOŽBA

Glavna naložba v projektu je bila postavitve sedmih razstavnih vrtov, ki bodo namenjeni izobraževalnim in praktičnim usposabljanjem. Največji od teh vrtov bo vzdrževala Institucija Fundacija BiT Planota, za dva bodo skrbele lokalne šole, za ostale štiri pa lokalna nevladna organizacija in Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih Nova Gorica.

Poleg tega smo v projektu nabavili tudi posebno opremo za predelavo in nadziranje kakovosti zelišč, ki je trenutno postavljen v Zeliščnem centru v Grgarskih Ravnah v Grgarju.

Namen razstavnih vrtov je:

- povečati zanimanje za prostorastoče rastline pri šolarjih, študentih, domačinih in turistih;
- zagotoviti osnovne informacije o lokalnih zeliščih in drugih prostorastočih rastlinah;
- ciljnim skupinam zagotoviti delo na vrtu in s tem možnost učenja praktičnih in tradicionalnih veščin;
- ohranjati folklorne tradicije, vezane na prostorastoče rastline.

Oprema za predelavo in nadziranje kakovosti bo na voljo za javno uporabo vsem projektnim uporabnikom in uporabnicam za namene:

- izobraževanja in usposabljanja,
- preverjanja kakovosti lokalnih sestavin iz prostorastočih rastlin,
- predelave prostorastočih rastlin za tiste lokalne uporabnike in uporabnice, ki nimajo svoje opreme.

Želimo, da bi oprema Zeliščnega centra omogočila lokalnim uporabnikom in uporabnicam predelavo prostorastočih rastlin, s katerimi si bodo olajšali dostop do trga in ustvarili možnost dodatnega družinskega zaslužka. Fundacija BiT Planota bo tudi po koncu projekta skrbela za opremo.

Primer dobre prakse in timskega dela predstavlja sodelovanje med člani Medobčinskega društva slepih in slabovidnih Nova Gorica. Člani in članice so svoje znanje, ki so ga pridobili na usposabljanjih, delili še z drugimi osebami v društvu, tako da za vrtove, ki smo jih ustvarili v času projekta, zdaj skrbijo prav oni. Poleg tega sodelujejo pri pripravi izdelkov iz prostorastočih rastlin, na primer pri sušenju prostorastočih rastlin, pripravi čajnih mešanic, destilaciji eteričnih olj ipd., v zameno za določeno količino končnih izdelkov, ki jih prejme njihovo društvo.

VZORČNA IZDELKA IN SMERNICE ZA PRIDOBITEV CERTIFIKATA

Za razvoj izdelka smo v pilotnem območju k sodelovanju povabili javnost. Naše zahteve so bile, da mora biti izdelek narejen iz sestavin prostorastočih rastlin ter mora predstavljati novost na tržišču.

Na teh izhodiščih smo razvili dva vzorčna izdelka:

- **dišavno blazino “Lovilec sanj”**, ki je napolnjena z mešanico prostorastočih rastlin, ki so dostopne v našem lokalnem okolju; to so zelišča: sivka *Lavandula angustifolia*, melisa *Melissa officinalis*, meta *Mentha × piperita*, materina dušica *Thymus vulgaris* in kamilica *Matricaria chamomilla*.
- **zeliščni čaj**, ki vsebuje izvlečke naslednjih prostorastočih rastlin: koprive *Urtica dioica*, smrekovih vršičkov *Picea abies*, kumine *Carum carvi*, bezga *Sambucus nigra* in lipe *Tilia platyphillos*.

Vzorčna izdelka je izdelalo lokalno zasebno podjetje, ki je zavedeno kot socialno podjetje. V postopku pridobitve certifikatov za organske izdelke v Sloveniji smo pripravili določene smernice, ki vsebujejo nabor informacij o spričevalih za izdelke, izdelanih iz prostorastočih rastlin, ter za izdelke, ki prihajajo iz biodinamične pridelave.

V nadaljevanju lahko ta model uporabijo kmetovalci ali proizvajalci izdelkov iz prostorastočih, prav tako pa tudi proizvajalci izdelkov iz gojenih rastlin.

“Lovilec sanj”,
dišavna blazina
(fotografirala:
Małgorzata
Draganik)

ŠESTO PILOTNO OBMOČJE: JUŽNA MORAVSKA, ČEŠKA

OZADJE

Pilotno območje te študije sestavljajo štiri obrobne mikroregije: Velike Opatovice, Nedvědice, na meji z Avstrijo Vranov, in Horňácko, na meji s Slovaško. Vse se nahajajo znotraj Južne Moravske, to je privlačnega območja, polnega naravnih lepot, ležečega na jugovzhodnem delu Češke.

V izvedbo študije primera sta bili vključeni dve partnerki:

- **Mendelova univerza v Brnu.** Univerza ima trdno strokovno znanje s področja razvoja podeželja in uporabe novih tehnologij, prav tako pa ima vzpostavljene dobre odnose z lokalnimi oblastmi ter srednjimi ter majhnimi podjetji, poleg tega pa še niz uspešnih sodelovanj za spodbujanje podeželskega in kmečkega turizma, s katerimi povečujejo prihodke na češkem in slovaškem podeželju.
- **Južnomoravska regijska kmetijska zbornica.** Zbornica ima lastno mrežo regijskih informacijskih centrov, ki so povezani s turističnimi infocentri po južnomoravski regiji. Skozi razvijanje tesnega stika z lokalnimi oblastmi zbornica k prispeva k trajnosti projekta.

Izbrane ciljne rastlinske vrste za to pilotno območje so:

- navadni šipek *Rosa canina*,
- navadna kopriva *Urtica dioica* in
- črni bezeg *Sambucus nigra*.

Te vrste rastlin smo izbrali zato, ker so značilne za regijo, obenem pa jih tudi na širšem Češkem lahko nabere največ. Številne od teh surovin najdemo v lokalnih izdelkih, kot so na primer zeliščni čaji. Velike količine jih pridobijo tudi za potrebe farmacevtskih podjetij, ki jih potem razširjajo po trgovskih verigah, dokler se spet ne znajdejo na lokalnih trgih in lekarnah.

Pridobivanje prostorastočih rastlin je dovoljeno po vsem področju, hkrati pa tudi ne obstaja neki poseben upravljavski sistem, s katerim bi nadzirali trajnostnost praks. Za povrh nabiranje rastlin sploh ni priznано kot poklic, temveč ta dejavnost kvečjemu služi kot dodatek k nabiralčevemu osnovnemu prihodku, torej ne kot polna zaposlitev. Z nabiralništvom se pretežno ukvarjajo upokoјenci, ženske na porodniškem dopustu in šoloobvezni otroci.

Pridobivanje prostorastočih rastlin je zakonito le, če ne poteka na zaščitenem ali na zasebnem področju. Za nabiralce velja previdnost, predvsem v gozdovih, kjer je priporočljivo, da se izogibajo področjem, kjer potekajo gozdna dela. O teh področjih lokalne oblasti sproti obveščajo javnost.

REZULTATI

USPOSABLJANJE

Organizirali smo skupno sedem usposabljanj, na katerih je sodelovalo 965 oseb. Dogodki so v glavnem potekali v Brnu, Strážnicah in Letovicah.

Glavne teme so bile:

- spoznavanje ciljnih vrst rastlin – usposabljanje je vključevalo botaniko, trajnostne metode nabiranja, predelave in hrambe.
- spoznavanje zakonodaje s področja prehranske industrije glede na nakup in prodajo zeliščnih proizvodov – vključevalo je pravila in standarde trenutne zakonodaje na Češkem in Evropi.
- zakonodaja s področja kozmetične industrije, ki govori o navadni brezi *Betula pendula* in šentjanževki *Hypericum perforatum*, in trenutna zakonodaja o vpeljavi kozmetičnih izdelkov na trg.
- zaščita narave in zakonodaja ter vrsti rman *Achillea millefolium* in lučnik *Mullein Verbascum -spp.* in obstoječa zakonodaja na področju zemljiške lastnine in zaščite okolja.
- trajnostna načela pridobivanja prostorastočih rastlin – kakor smo jih spoznali na usposabljanjih s strani WWF Madžarska in TRAFFIC-a.

Sadeži šipka
(prispevalo:
Partnerstvo
"Traditional and
wild")

Poleg teh usposabljanj smo na še enajstih lokacijah izvedli usposabljanja o prostorastočih rastlinah in praksah njihovega trajnostnega pridobivanja.

Projektni partnerji so na osnovi trajnostnih praks, ki smo jih razvili v okvirju projekta "Traditional and wild", tekom usposabljanj veliko prispevali pri izobraževanju oseb ter širjenju tega znanja in informacij.

POUDARKI USPOSABLJANJ

Številna uspešna usposabljanja smo lahko izvedli zaradi predhodnega udejstvovanja projektnih partnerjev in vključenosti vseh deležnikov na terenu. Temu, da smo usposobili tako veliko število oseb iz pilotnega območja, je botrovalo naslednje:

- predhodnega oblikovanja baze podatkov s strani partnerske ustanove, to je Mendelove univerze.
- omenjeno bazo podatkov smo kombinirali z bazo, ki jo je pripravila Regijska kmetijska zbornica.
- vabila na usposabljanje smo pošiljali iz obeh združenih baz podatkov, ki smo jih tudi nalagali na uradno stran projekta (v češčini) in spletno stran Regionalne kmetijske zbornice.
- povabili smo tudi številne lokalnim nevladne organizacije in združenja ter skupine, ki jih je zanimalo sodelovanje na projektu. Te organizacije so preskrbele vso potrebno podporo za izvedbo usposabljanj na različnih pilotnih področjih. Tovrstno močno mrežno delovanje je za posledico imelo veliko število oseb, ki smo jih usposobili.

Približno šestdeset odstotkov udeležencev je dokončalo vsa usposabljanja in pridobilo spričevalo. Po odzivih, ki smo jih prejeli od udeležencev, lahko sklepamo, da jih je projekt zanimal, čeprav so imeli pomisleke, kako z njim nadaljevati, predvsem v smislu finančne izvedljivosti in uspešnega sprejema v družbi.

Kot pozitivno ocenjujemo tudi veliko število oseb, ki jih je med našimi usposabljanji projekt navdahnil. Kar nekaj posameznikov in vsaj ena skupina so izrazili, da si želijo na tem področju začeti svoj lastni posel.

Usposabljanje v Straznicah (prispevala: Eva Chromeckova)

Usposabljanje v Uhricach (prispevala: Eva Chromeckova)

NALOŽBA

Naša glavna nalozba v tem projektu je bila nabava sušilnika za predelavo visokokvalitetnih zdravilnih rastlin v majhnem obsegu.

Sušilnik se nahaja na univerzitetni šolski kmetiji Žabčice v kraju Lednice. Opremo je lastnik (MENDELU) dal v najem občini Lednice, ki je za njegovo pravilno vzdrževanje in popravilo priskrbela usposobljenega strokovnjaka.

Sušilnik dela od junija 2013. V septembru 2012 smo v Lednicah za sodelavce iz vseh državnih ekip pri projektu izvedli mednarodno promocijsko delavnico.

Sušilnik uporabljamo za prikaz delovanja in pri usposabljanjih, s katerimi želimo spodbujati tradicionalno pridobivanje in uporabo prostorastočih rastlin v regiji, prav tako pa nam bo služil pri širjenju znanja ter praktičnih veščin glede pravilne rabe tovrstne opreme za predelavo. Po koncu projekta ga bodo ljudje lahko uporabljali prosto, za svoje lastne potrebe sušenja rastlin.

VZORČNA IZDELKA IN SMERNICE ZA PRIDOBITEV CERTIFIKATA

Vzorčni izdelki našega pilotnega območja so: štiri vrste zeliščnih mil (iz žajblja in materine dušice, šentjanževega olja, arnike in kamilice).

Te izdelke smo izbrali sledeč poslovnemu načrtu, ki ga je predložila vodja Dobrodelnega zavetišča za brezdomce Samaritan, Anežka iz Otrokovic. Ta organizacija nudi socialne storitve za brezdomce, zelo dejavni pa so bili tudi na usposabljanjih.

Tako je bila vodja zavetišča Anežka tudi ta, ki je razvila vzorčne izdelke.

Na osnovi tega so bile za vzorčne izdelke izdelane tudi smernice. Vodnik pokriva metodologijo, pravila in standarde za proizvodnjo kozmetičnih izdelkov, po katerih se lahko tržijo v EU.

Nadalje lahko ta model prevzamejo tudi druga podjetja, ki se ukvarjajo z razvojem izdelkov iz prostorastočih rastlin in jih želijo prodajati po EU. Vodnik bo dostopen na spletni strani projekta in pri projektnih partnerjih.

SAMARITAN, zavetišče in socialna služba za brezdomce, je prišlo na svojo lastno idejo ter izdelalo poslovni načrt za pridobivanje in predelavo prostorastočih rastlin v zeliščne kozmetične proizvode, kot so mila, soli za kopeli in olja za kopanje. Bili so zelo dejavni; obiskali so večino projektnih usposabljanj, kar se je najbolje izkazalo v razvoju vzorčnih izdelkov. Člani zavetišča rastline nabirajo, sušijo in namakajo. Te dejavnosti so del širše delovno-socialne terapije, ki osebam z manj priložnostmi pomaga nazaj v običajno produktivno življenje.

Projektni partnerji so zagotovili svetovanje in tehnično in strokovno znanje s področja kozmetične zakonodaje, tehnologije in surovin, prav tako pa so tudi sodelovali pri izbiri kvalitetnih rastlinskih vrst. Nadalje so partnerji promovirali izdelke na kmetijskih tržnicah, razstavah itd. Poleg lastnih kanalov, s katerimi razpolaga zavetišče, so še e-trgovina, neposredna naročila strank in trgovin z zdravo prehrano, sprožile precejšnje zanimanje javnosti. Tako nekatera družbeno ozaveščena podjetja kupujejo mila in jih uporabljajo kot darilca, s katerimi želijo pokazati kot pomembno svojo zavezo k dodani "družbeni vrednosti".

ZAKLJUČKI IN UGOTOVITVE

V vsaki od projektnih držav smo dosegli glavne zastavljene cilje, ki so bili:

- zaščita kulturne dediščine nabiranja in predelave koristnih prostorastočih rastlin; pospeševanje vedenj in strokovnih znanj glede njihove trajnostne uporabe med ranljivimi skupinami prebivalstva, predvsem Romi, starejšimi in ženskami na podeželju Srednje Evrope.
- izvedba družbeno in kulturno sprejemljivega, gospodarsko smotrnega ter okoljsko vzdržnega pilotnega modela pridobivanja naravnih rastlin, njihove proizvodnje in uporabe.

Meddržavni model je bil uporabljen v štirih državah, na šestih pilotnih območjih in je sestojil iz naslednjih dejavnosti:

- iskanje tržišč za izdelke,
- izvedbe tečajev usposabljanja,
- naložbe v predstavitvene objekte,
- razvoja vzorčnih izdelkov,
- trajnostnega pridobivanja prostorastočih rastlin.

Projekt je s pomočjo izvajanja načel, ki jih narekujejo standardi FairWild, na pilotnih področjih prispeval k zagotavljanju trajnostnega nabiranja ter rabe prostorastočih rastlin. Že v zasnovi si je projekt pomagal s širokim naborom mednarodnih orodij in strategij, ki služijo k spodbujanju trajnostne rabe tradicionalnih vedenj in znanj med ranljivimi skupinami, živečih na podeželju Srednje Evrope.

Trajnostne razsežnosti v družbi in gospodarstvu smo dosegli z razvojem ter izvedbo meddržavnega modela, ki je poleg tega, da je ponovljiv še v drugih državah, pripomogel tudi k večji vključenosti podeželskih skupnosti v dejavnosti, povezane s prostorastočimi rastlinami ter prispeval k izboljšanju preživetja marginaliziranih skupnosti iz Srednje Evrope.

Projekt je pokazal, da lahko meddržavni model uporabimo v regijah, ki imajo med seboj drugačne okoljske in gospodarske pogoje, kar z ustvarjanjem novih zaposlitvenih možnosti in prihodka povečuje konkurenčnost. Projekt je prispeval k izgradnji lokalnih zmogljivosti med marginaliziranimi ciljnim skupinami, ki bodo dolgoročno bolje prispevale k lokalnemu, pa tudi regionalnemu gospodarstvu. Ne nazadnje je projekt v smeri prihodnjega sodelovanja vzpostavil medregijsko mrežo za pridobivanje in uporabo prostorastočih rastlin.

Projekt je pokazal, kako pomembno je, da lokalne pogoje analiziramo primer za primerom, vendar da ga izvedemo skozi meddržavni model, saj obstaja potreba, da pogosto vključimo udeležence iz raznoterih krogov, kar pa zahteva čas, mreženje in sredstva.

S številnimi obetavnimi rezultati, ki jih je na pilotnih območjih ustvaril projekt "Traditional and wild", smo naredili nekatere nujne in koristne korake v smeri pospeševanja trajnostne uporabe kulturnih in naravnih virov ter dediščine, prav tako pa povečali privlačnost ter konkurenčnost regije Srednje Evrope.

SPLOŠNE UGOTOVITVE

- Pri reševanju kompleksnih zadev, kot je zagotovitev obstoja praks tradicionalnega pridobivanja prostorastočih rastlin v srednjeevropskih (CE) skupnostih, utegne biti uporaba meddržavnega pristopa in vključitev vseh zainteresiranih strani, dober način, kar bi se pokazalo v večji privlačnosti in gospodarski konkurenčnosti celotne srednjeevropske regije.
- Pridelovanje prostorastočih rastlin in trgovinsko področje imata v srednjeevropski regiji močen potencial, vendar pa, če želimo zagotoviti obstoj rastlin in nadaljnjih spodbud za tradicionalne nabiralniške prakse, moramo pri tem razvojne strategije utemeljevati na načelih trajnostnega pridelovanja in pravičnega trgovanja.
- Projekt je z uporabo standarda FairWild, ki je mednarodno priznana dobra praksa, postavil temelje za trajnostno pridelavo prostorastočih rastlin. V srednjeevropski regiji je vse več podjetij, ki upoštevajo standarde FairWild ter certifikacije, pri čemer se povpraševanje po tako certificiranih izdelkih povečuje. To je orodje, ki ima potencial za povečanje konkurenčnosti izdelkov iz prostorastočih rastlin in za rast vrednosti pri nabiralcih, pri čemer obenem zagotavlja trajnostno pridobivanje.
- Meddržavni model, ki smo ga v projektu razvili skupaj z orodji, gradivi za usposabljanja ter strategijami, lahko priredimo in ponovimo v večjem obsegu, v več državah in regijah.
- Poleg vladnih namer potrebujemo še subvencije, ki bi bile vgrajene v delovne programe EU, ter znatne spodbude za sodelovanja in programe za ozaveščanje javnosti na vseh nivojih.
- Skupna tržna strategija znotraj same srednjeevropske regije bi trgovino s prostorastočimi rastlinami naredila za bolj konkurenčno tako od znotraj, kot tudi od zunaj.
- Predpogoj za uspešno izvedbo projekta in doseg sedanjih rezultatov je, da so projektni partnerji dobro seznanjeni z obstoječimi lokalnimi razvojnimi programi in strategijami glede prostorastočih rastlin v regiji.
- Na tržišču obstaja potreba po povečanju števila zasebnih podjetij in prodajnih centrov, prav tako tudi po konkurenčnih tržnih pogojih, s katerimi bi krepili trgovinske prakse pri pridelovanju prostorastočih rastlin v srednjeevropski regiji.
- V srednjeevropski regiji primanjkuje zasebnih podjetij, ki bi delovala na področju odkupa surovin iz prostorastlinskih virov. Če želimo to izboljšati, moramo zagotoviti nenehno (na primer vladno) podporo majhnim in srednjim podjetjem v regiji.
- Ko smo pristopali k problemu ohranjanja kulturne dediščine, povezanega s pridobivanjem in uporabo prostorastočih rastlin v pilotnih območjih, smo kot najboljše praktične rešitve prepoznali naložbe v tehnologijo in izobraževalno infrastrukturo, tj. hiše folklore, delavnice, zeliščne vrtove, opremo za predelovanje in nadzor kakovosti.
- Izdelki in izobraževalna orodja, ki smo jih razvili med projektom, to so publikacije, filmi, gradiva za usposabljanja, tečaji, baze podatkov in prosto dostopen priročnik na medmrežju, smo prepoznali kot najboljši pristop pri širjenju in ohranjanju znanja glede dragocenih prostorastočih rastlin za vse zainteresirane strani. Gre za izdelke, ki so dostopni, in pristope, ki jih dejavno razširjamo tudi v drugih srednjeevropskih državah in širše.
- Glede na to da se vladni predpisi glede pridobivanja prostorastočih rastlin od države do države zelo pomembno razlikujejo, terja za večjo učinkovitost sleherna država svoj poseben pristop. Na projektu, ki je vključeval načela standarda FairWild, smo skupaj zbrali dobre prakse upravljanja, ki so na voljo tudi kot viri za prihodnje dejavnosti.

UGOTOVITVE POSAMEZNIH PROJEKTHNIH DRŽAV

ČEŠKA

- Odkrili smo, da v številnih lokalnih skupnostih osebe poznajo tradicionalne rabe prostorastočih rastlin in se tudi zavedajo njihovih dragocenih zdravilnih lastnosti, vendar prostorastočih rastlinskih virov ne črpajo na trajnostni način.
- Pomanjkanje zanesljivih poslovnih povezav lokalnim skupnostim ne omogoča prodaje rastlin kot dodatne dejavnosti.
- S tečaji in seminarji smo za poslovanje z zelišči navdušili kar nekaj lokalnih poslovnežev, ustanovili smo skupine nabiralcev, vzpostavili odkupne centre in potencialne poslovne vezi z velikimi proizvajalci.
- Z našim vzorčnim izdelkom, tj. zeliščnim milom, smo ostale lokalne proizvajalce spodbudili, da s pomočjo lokalne zeliščarske zveze utrdijo svoj položaj na trgu in se dejavnije vključijo v proizvodnjo prostorastočih rastlin.
- Vse od začetne faze izvedbe projekta je bilo bistveno, da ustvarimo karseda široko mrežo institucij, zvez, klubov in nevladnih organizacij, ki jih bodo sam projekt, sodelovanje na njem ter podpora zanimali.

MADŽARSKA

- Ena od ugotovitev iz naših pilotnih območij je bila, da se le določen odstotek lokalnega prebivalstva zanima za dejavnosti nabiranja prostorastočih rastlin. Prav tako imajo o prostorastočih rastlinah malo znanja, večina jih ne loči med pridelano in prostorastočo rastlino.
- Organizacija izobraževalnih dogodkov in usposabljanj se je na Madžarskem izkazala za manj učinkovito kot v drugih državah, kar pa spet niha od regije do regije. Partnerji so zaznali kar nekaj prošenj za izvedbo usposabljanj v različnih regijah države. Zdi se, da se splošno zanimanje da doseči, če v usposabljanja vključujemo še druge podobne teme.
- Močna zavzetost lokalnih oblasti in njihovih predstavnikov je bila odločilni dejavnik pri spodbujanju lokalnih skupnosti za delo s prostorastočimi rastlinami.
- Vzorčna oprema in izdelki, ki smo jih med projektom razvili, kažejo, da v lokalnih skupnostih obstaja visok interes za dejavno vključenost v nove dejavnosti.
- Ugotovili smo, da bo oživitev nabiralništva prostorastočih rastlin za osebno rabo zagotovo pomembna za nabiralčevo preživetje.
- Pričakujemo, da bodo rezultati ter izkušnje s tega projekta prispevali k strategiji oživitve sektorja zdravilnih rastlin na Madžarskem, o kateri med interesenti prav tam ravno teče beseda.

POLJSKA

- To, da smo že na samem začetku izvajanja projekta prav v pokrajini Podkarpatje prepoznali interesente, tj. deležnike, vključno z zeliščarsko industrijo, je pomenil predpogoj za celoten nadaljnji dolgoročni razvoj v regiji.
- Lokalne oblasti so nam bile v veliko pomoč pri boljšem prepoznavanju težav, s katerimi se pri pridobivanju prostorastočih rastlin soočajo obstoječi lokalni nabiralci. Težave se tičejo tako težav pri nabiranju, predelovanju in na področju predpisov. Tesno sodelovanje med projektno ekipo in predstavniki lokalnih oblasti je nadalje prispevalo tudi k ustvarjanju dodatnega prihodka v lokalnih podeželskih skupnostih.
- Širok nabor dejavnosti, vključno z dejavnostmi za otroke, ki smo jih izvedli v pilotnih območjih, je precej spodbudil idejo oživitve tradicionalne uporabe prostorastočih rastlin.
- Promocijske dejavnosti, ki smo jih zagotavljali, da bi utrdili znanja o prostorastočih rastlinah, niso zmeraj imele tudi otipljivega ekonomskega rezultata v izboljšanju finančnega položaja na podeželju. Tako da se nam je ponekod zdelo, da bi po opravljenih usposabljanjih potrebovali tudi temeljit nadzor nad glavnimi nameni pridobivanja, tj. za lastno uporabo ALI za ustvarjanje dodatnega prihodka.
- Številne promocijske dejavnosti in izdelki, ki smo jih pripravili, to so publikacije, film, gradiva za usposabljanje, tečaji, smo za vse zainteresirane strani prepoznali kot najboljši pristop k ohranjanju znanja o dragocenih prostorastočih rastlinah.

SLOVENIJA

- Tečaji usposabljanj so pokazali precejšnje zanimanje udeležencev za pridobivanje/ proizvodnjo prostorastočih rastlin kot dodatne dejavnosti. Zanimanje je obstajalo, vendar bi zahtevalo še bolj praktično udejstvovanje skozi izobraževalne dogodke.
- Pomembnost mreženja in odnosa z javnostjo nam je predstavljala poseben vidik, ki se kazal v posebnem in pozitivnem rezultatu. Nekaj lokalnih proizvajalcev v regijah je poudarilo možnosti samozaposlitve na področju prostorastočih rastlin.
- Če bi se projektni partnerji, ki na podeželju delajo z različnimi deležniki in interesenti, bolj osredotočili na trženje izdelkov in promocijo, bi dosegli še več predstavnikov ciljnih skupin.
- Predstavitvene inštalacije, to so zeliščni vrtovi in vzorčni izdelki, ki so nastali za potrebe usposabljanja, izobraževanja in promocije, so pripomogli h krepitvi odnosa z lokalnimi občinami, vključno z njihovim povečanim zanimanjem za vlaganje v prihodnje naložbe.
- Izvajanje projekta je nabiralcem in gojiteljem zelišč pokazal možnosti za vzpostavitev nacionalne poklicne kvalifikacije kot dopolnilne dejavnosti na kmetijah.

PRIPOROČILA

Spodaj zbrana priporočila izhajajo iz izkušenj, uspehov in ovir, na katere smo naleteli med projektom, in jih ponujamo kot osnovo za nadaljnjo gradnjo, zato so koristna pri izvedbi prihodnjih podobnih projektov v Srednji Evropi in širše.

POLITIKE

Učinkovite vladne odredbe in politike so te, ki ustvarjajo spodbudno okolje za trajnostno uporabo in trgovino s prostorastočimi rastlinami v Srednji Evropi. **Z uporabo orodij, kot je standard FairWild, lahko izboljšamo obstoječe prakse vodenja pridobivanja prostorastočih rastlin ter tako zagotovimo okvirje za uspešnejše politike.**

PARTNERSTVA

Udeležba lokalnih skupnosti pri dejavnostih, povezanih s prostorastočimi rastlinami, in usposabljanje je pomembno pri izgradnji trajnostnih nabiralniških praks. **Združenja, ki ustanavljajo projekte za trajnostno nabiranje in trženje prostorastočih rastlin, morajo v partnerstva vključiti lokalne interesente, to so, denimo: podjetja, ki se ukvarjajo z zelišči, lokalni nabiralci, lokalne organizacije, ki imajo na tem področju izkušnje, kar bo skupaj pomagalo pri iskanju jasnih in stvarnih tržnih niš za pridobljene izdelke.**

KREPITEV ZMOGLJIVOSTI

Analize deležnikov bi morale biti izvedene pred začetkom izvajanja projekta. Iskanje potencialnih interesentov, vključno z lokalnimi skupnostmi, poslovnim sektorjem in ostalimi relevantnimi telesmi, je pomembni predpogoj za dolgoročno uspešnost projekta.

TRŽNE POVEZAVE

Podobni projekti bi v prihodnosti gotovo morali vključevati tudi partnerje z močnimi tržnimi in poslovnimi izkušnjami. To so lahko bodisi lokalna zasebna podjetja bodisi katera koli druga podjetja.

USPOSABLJANJA

Projekti o trajnostnem pridobivanju in trgovanju s prostorastočimi rastlinami bi morali z zadostnim časom in sredstvi prispevati h krepitvi lastnih zmogljivosti in usposabljanjem lokalnih nabiralcev o pomenu in metodah trajnostnega pridobivanja rastlin, varovanja tradicionalnih znanj in tržnih možnosti. **Če želimo zagotoviti trajnostno vodenje na področju prostorastočih rastlin, bi po koncu projekta morala biti priprava tečajev usposabljanj v rokah še drugih ustreznih deležnikov.**

KOORDINACIJA

Koordinacija in izvedba projektnih dejavnosti bi morala biti dejavno spremljana od blizu – **lokalni partnerji bi morali prevzeti vso odgovornost pri nadziranju posamičnih lokalnih dejavnosti ter o tem transparentno poročati vodilnemu partnerju.**

TRAFFIC je mreža za spremljanje trgovanja z živalmi in rastlinami. Je vodilna nevladna organizacija, ki deluje globalno na področju trgovanja z divjimi živalmi in rastlinami, v kontekstu ohranjanja biološke raznovrstnosti in trajnostnega razvoja.

TRAFFIC je strateško zavezništvo med WWF in IUCN, ki skozi edinstveno partnerstvo, v katerem povezuje pomembne napore vsake od teh dveh velikih globalnih varstvenih organizacij, vodi izvajanje ključnih sestavnih delov njihovih poslanstev in programov.

Za več informacij se obrnite na:

TRAFFIC International
219a Huntingdon Road
Cambridge CB3 0DL
UK

Telefon: (44) 1223 277427

Fax: (44) 1223 277237

E-pošta: traffic@traffic.org

Spletna stran: www.traffic.org

